

absentibus homo noster ad facies predictarum possessionum vicinis et commetaneis earundem iuribus legitime convocatis et presentibus accedendo Introducat prefatum Jacobum in dominium earundem Statu- atque easdem eidem premisse nostre nove donacionis Titulo perpetuo possidendam Si non fuerit contradictum Contradictores uero si qui fuerint euocet eos contra annotatum Jacobum nostram personalem in presenciam ad terminum competentem rationem contradiccionis eorum reddituros Et posthec huiusmodi Introduccionis et Statucionis seriem cum contradictorum et Euocatorum si qui fuerint vicinorumque et commetaneorum qui premisse Statuacioni intererant nominibus terminoque assignato Eidem nostre personali presencio fideliter rescri- batis Datum Bude In festo Beati Mathie Apostoli Anno domini Mil- lesimo quadringentesimo octogesimo quarto Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo sexto Bohemie vero quinto decimo.

(Küül: Fidelibus nostris Capitulo Ecclesie Orodien- sis pro Egregio Jacobo Gerlysthey Statutoria et Introductoria.)

(Oldalvást: Execucio facta fuit feria quarta proxima post festum beati Marci Euangeliste proxime preteritum homo Regius Lazarus de Bohowyth noster uero dominus ladislaus lector vicini et commetanei Georgius Thizawycza Stephanus Machwryšy ladislaus Bauyay et Johannes de dicta Machwryšy.)

(Eredetie a gyulafehérvári káptalan levéltárában, Zárlatán vörös pecsét nyomával. *)

*) Az értekezésem tárgyára vonatkozó több okleveletet nem kö- zölhettem, mert az akadémiai ügyrend szerint, az értekezés öt ívnél többre nem terjedhet.

NÁDASDY TAMÁS

ELSŐ KÖVETSÉGE

ERDÉLYBEN

1540.

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAGTÓL.

(Olvastatott a Magyar Tud. Akadémia 1876. január 24-iki ülésében).

BUDAPEST, 1876.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

(Az Akadémia épületében.)

NÁDASDY TAMÁS ELSŐ KÖVETSÉGE ERDÉLYBEN (1540.)

Nádasdy Tamás Ferdinánd felhívására két ízben viselt Erdélyben követséget: 1540-ben és 1551-ben, s mind két ízben hasonló megbizatással ment oda: Erdélyt visszaszerezni a Ferdinánd uralma alá, s hasonló tapintattal oldotta meg feladatát. De míg utóbbi követségének részletei s egész alkudozása és eljárása meglehetősen tisztába vannak hozva: első 1540-iki követségéről majd mit sem tudott történetünk. Eder Simigianushoz írott jegyzeteiben közli Ferdinándnak egy levelét, s ugyanott egy másik levéltöredéket is közöl, melyekben szó van e követségről. Mindössze ennyi volt ez ügyre vonatkozólag korábban közzétéve. Ujabban az Erdélyi Országgyűlési Emlékek I. kötetében jött ki egy pár erre vonatkozó iromány — mely nagyjában tájékoztat nyújt ugyan de a kérdést teljesen még sem deríti fel.

Pedig ez fontos kérdés volt, mert a Nádasdy által 1540-ben kezdetett tárgyalás szoros összefüggésben állt a későbbiekkel. Mintegy első szemét képezi az alkudozások azon láncolatának, melylyel Ferdinánd Erdélyt visszaszerezni törekedett, valamint Nádasdynak 1551. követsége annak utolsó szeme volt.

Azért tartom szükségesnek a rá vonatkozó irományokat összegyűjtve s egy történeti bevezetéssel ellátva közzé-

tenni — mert az a magyar történetnek kevésbé ismert lapját deríti fel.

I.

János király halálának híre rémületet, kétségbeesést, fájdalmat keltett mindenfelé.¹⁾ Özvegye, néhány napos csecsemővel karján, azt se tudá hova forduljon. Kelettel és nyugottal csak nemrég kibékített országa a jövő bonyolalmaitól remeghetett. Hívei, barátai az első perczen haboztak, hogy kihez tartsanak hűséget ezután? Csak a barát nem vesztette el nyugalmát, vas markába ragadta a kormányzás gyeplőjét. És Mayláth leverte lázadása emelte fel ismét hydra-fejét s lélegzett fel újra.

Csak az ő megfogyott táborának volt e halálhír örömhír. Mert attól a szablyától, melylyel a »paraszt Dózsát« leverte Zápolya s melynél jobbra Mayláth »hitván fejét« sem tartá méltónak János király,²⁾ komolyan félthette összeharcsolt kincseit Kendy Ferencz, jól megerősített várait Balassa s nagyralátó terveit Mayláth. És várak, álmak, kincsek egymásután estek el. És minő örült szaladással futottak ezek Fogarasba utolsó menhelyükbe, midőn Diód és Almás várait őrségeik feladták, és hogyan remegtek a szászok, midőn a várt német segély helyett János király hadai lepték el téreiket. És hogyan siettek meghódolni mind: Kendy, Balassa, a szászok, és minő közel volt Fogaras is ahoz, hogy feladja magát! De János király csak jobbában hozta a szablyát, másik kezében a kegyelem pálmája volt, s a mit a szablya még kivívatlan hagyott, a pálma már-már megtérítette.

Halála felmentette Fogarast az ostrom alól, Kendyt, Balassát visszavitté falai közé, s Erdélyt a lázadók önkényére hagyta. Mert mi volt a barátnak Erdély a magyar részek nélkül? nem egyéb mint egy kis tartomány, akkora se mint Moldva és nem sokkal nagyobb Oláhországnál. Nem olyan

¹⁾ Verancsics összes művei VI-ik kötet 138-ik l.

²⁾ Mindszentí Naplója Kemény József és Kovács István Erdélyország Történelmi Tára I. kötetében.

hospodárt akart ő ura fiából csinálni mint ezek urai voltak, s ennek csak egy útja volt: a magyar trón biztosítása. Erre kelle egész erejét forditnia, s mit tehetett egyebet, mint hogy magára hagyta Erdélyt: hadd lázongjon tovább is Mayláth, hadd fújja a követ Balassával, Kendyvel, — ha Buda biztosítva lesz, magától is vissza fog az térni a királyfi hűségére.

És Mayláth gyengeségnek véelve Erdély gyors kiűritését, ugyancsak lázongott, ugyancsak szította a tüzet. Kelettel tartson-e vagy nyugottal? a portával-e vagy Ferdinánddal? miért ne lehetne ő oláh hospodárrá? neki elég volt Erdély is, mi kötötte volna őt Magyarországnak sorsához?

Az eszme forrt agyában, a vágy égett szívében: de hogyan fogjon hozzá? A siker biztosítására, akármí útra térend is, három factorral kell számolnia: a keresztyén világnézettel, mely előtt nem lehet közömbös egyik előbástyájának elszakítása; a félhold világhódító terveivel, mely a német uralommal folytatott harcában e természetes erődöt nem hagyhatja háta mögött ellenségei kezébe; s lázadó czimboráival, kik még se sülyedtek annyira, hogy egyedül az ő kedvéért fezt tegyenek tarrá borotvált fejökre. Igaz, egyikre se támaszkodhatik egyedül csak magára. De hátha meglelendő a sikert e három tényező egyensúlyba hozásában? Az alkalmas perc elérkezettnek látszott erre most: midőn a barát, Petrovics Török, odahagyták Erdélyt magokkal vivén urok tetemeit, s a hadakat melyeket ez a lázadás megfélemezésére hozott magával és magok helyett Szász-Sebesben ország kapitányául Bornemisza Boldizsárt, egy erélytelen de követelő, nem nagy tehetségű de legalább megbízható férfit hagyván hátra, pénz, sereg és hatalom nélkül ugyan, de nem is kívánva többet tőle, mint hogy a mennyire lehet, tartsa össze a királyfi híveit.

Most már megint a királpártiakon volt a rémület sora. A nagy örömből, melyet a gyors siker ébresztett fel bennök, vajmi hamar kijőzanodtak, midőn megtudák, hogy Bornemisza van bízva megvédeni őket a Mayláth boszújától, Kendy dühétől. Még egy hét se telt el attól fogva hogy Petrovics és gyám társai kivonták lábukat Erdélyből, s oly nagy szám-

mal gyűltek fel a Mayláth által hirdetett országgyűlésre Segesvárra, s oly ritka egyetértéssel kiáltották ki kapitánynak ezt (és Balassát is, hogy meglegyen a kettős szám) mintha népszerűbb ember nem is lett volna nálánál az országban s nekik nem volna sürgősb dolguk mint arról győzni meg az új kapitányt, hogy ők bizony akaratjuk ellen szorongatták ötöt még pár hét előtt is Fogarasban.

E gyors fordulat fölébreszté Mayláth reményeit s irányt adott működési tervének. A habozás soha sem volt természet, s minden eddigi sikerét biztos, határozott föllépésének köszönhető. Mint egy oláh bojár fia, Mária királyné udvarában kereste emelkedését. Ott ismerkedett meg Nádasdyval, csakhamar az ifjúkor barátságának egész hevével ragaszkodott hozzá, s midőn ennek nővérét Annát nőül vette, a rokoni kötelék még szorosabbra fűzte viszonyukat. Az egyik Magyarországon maradt, a másik Erdélybe ment a »fogarasi zászlós uradalomba« melyet együtt nyertek »örökös uraságul.« Nádasdyt házassága Kanisay Orsolyával Magyarország első dynastiái közé emelte, Mayláthot Gritti leverése (1535.) Erdély legnépszerűbb emberévé tette.

Most is abban a csillagban bizott, mely Megyes ostrománál oly fényes jövő sugárait hinté rá. Egy elért eredmény felmutatása factorrá teheti minden combinatióban. Egyelőre csak annyira volt szüksége, hogy a porta is a maga emberének tartsa őt és Ferdinánd is, hogy ellene egyik se vonjon fegyvert, midőn fejedelemmé választatását jelenteni fogja, s annyit könnyű szerrel elérhetőnek hitt. Egy szomszéd szandzsák bég, Kucsuk Bali, jó barátja »indítá a practicát« a Szerailban *) meggyőzni a divánt, a szultánt az ő odaadásáról, hűségéről. Bécsben Nádasdynak semmi oka sem volt kételkedni az ő pártállásában, ez tehát gyanutlanul egész odaadással védvén sógorának ügyét, előleges akadálytól ez oldalról sem tarthatott, sőt azt is föltehetette, hogy a bevégzett tény is elnézéssel találkozand az ő remélt közvetítése folytán.

Bírván ekkép mindkét fél bizalmát, fejedelemmé választatásának gyorsan végrehajtott ténye — úgy reménylé —

*) V. aranesics munkái II. k. 71-ik. l.

egyik hatalmasságnál se fog leküzdhetlen akadályokba ütközni. De itt a gyors elhatározásnál még lényegesebb a gyors végrehajtás. Épen egy hónapra, azután hogy a meghalt király holttestével kiindultak, s három héttel utóbb, hogy kapitánynya választák, összehívta a rendeket Berethalomba s egy megvesztegetett csauszszal, ki Kucsuk Balibégnek volt az embere, rájuk rivaltatott, hogy a szultán Mayláthnak adta Erdélyt, válasszák meg tehát fejedelmökké s ha csak nem akarnak a kard élére jutni, engedelmeskedjenek is neki.«

De vajh mi sok terv dőlt dugába, mit oly biztosnak tartott a higgadtan számolni tudó agy, vajh mi sok remény osztott el a ködben, mit oly könnyen elérhetőnek tartott a fölhevült képzelet! Ki hitte volna hogy az ugyanaz az országgyűlés, mely úgy újongott, úgy csörtette a kardját, midőn Mayláthot kapitánynak kiáltá ki, nyomorult harmincz nap mulva oly néma maradjon, midőn arról volt szó, hogy Mayláth fejedelemmé legyen. Kiálhatott Kendy Ferencz torkaszakadtából, szónokolhatott Mikola László a porta haragjáról s Mayláth fejedelmi tulajdonairól; esenghetett, lüzeleggetett, beszélhetett Gerendy Márton a mennyi neki tetszett: ezeket a mogorva, makacs, vasfejű embereket semmire sem lehetett rávenni. Haragudhattak Martinuzzira fukarságáért, Petrovicsra pöffeszkedéseieért, Törökre gögjeért: sőt mellőztetésükért, mert a kormánytanácsba közülök senkise hivatott meg, adhattak is méltatlankodásuknak szabad folyást Mayláth kapitánynya választásával — de midőn egy czenk csausz akar rájuk fejedelmet erőszakolni, s midőn e választás örökre összetörné a kapcsot mely a két magyar hazát összefűzte: feltámadt szívökben a hazafiság érzése. Véglegesen dönteni sehogy sem akartak. Előbb tanácskozni kezdtek, azután öt hónapi határidőt tűztek ki a magyarországi atyafiak gondolkodásának megtudására, s idő nyeresül Veszszödy Lázártól a portára követül küldék ajándékokkal és mehetségeikkel, hogy oly nagy dolog felett oly gyorsan nem határozhattak; s végre Harinai Farkast Ferdinándhoz inditák feltárni előtte a helyzetet s végre eloszlottak más határozat nélkül.

Az egész dologban legboszantóbb volt Mayláthra nézve, hogy terveiről ekkép leesett a fátyol. Kétszínűsége többé

senkit sem árnithatott el, s a szászoknak nem volt sietősb dol-
guk, mint figyelmeztetni Ferdinándot: vigyázzon rá, mert
nem jár el őszintén, magának kergeti a fejedelemséget.

II.

Harinait, névleg az ország, lényegében Mayláth követét,
ez alatt Bécsújhelyen szívesen fogadta Ferdinánd. Erdély
önkéntes ajánlkozása — legalább ő annak vette a követ által
bemutatott izenetet, — épen beillett terveibe, mert ez által
Magyarország visszafoglalását is könnyebben végrehajtható-
nak vélte. Harinai elmondta előtte, hogy minő kecsgetető
ajánlatokkal érkezett hozzájuk egy csausz: hogy t. i. ismer-
jék el Mayláthot fejedelmöknek, lévén ők a hatalmas császár-
nak meghódított rabszolgái. Be is mutatta a csausz által ho-
zott fermánt. De ők — hozzá tette — a csausznak mit sem
akartak felelni ő felsége tudta és megegyezése nélkül. És —
folytatá — épen azért küldték őt hozzá, hogy vagy engedje
meg Ferdinánd, hogy Erdély külön egyezkedhessék a portával,
vagy ha ezt nem akarná, nyújtszon nekik kellő védelmet és se-
gélyt a török ellen, s ennek czéljából hadakat és segély-serget
küldjön. *)

Harinait, Ferdinánd a szokásos kegyelmi nyilatkozat-
tokkal bocsátotta el magától, de mégis némi aggodalmakat
keltett benne a török terv, hogy t. i. egyenesen Mayláth sze-
mélye volt a fejedelmi székre kijelölve. De a szászok titkos
jelentése Mayláth törekvéseiről még nem érkezvén meg, Fer-
dinánd magyar és német tanácsosai, Mayláthot, kétes maga-
tartása daczára is, megnyerhetőnek vélték s be is vonták abba
a tervbe, mely a két magyar és két oláh tartományt volt urok
jogarja alá vetendő. Ezek az urak nagyon szerettek tervez-
getni kelet felé, örültek volna is, ha valamely érett gyümölcs
önként ölükbe esik — de cselekedni, minden erejükkel nyugot
felé cselekedtek, mert arra keresték egyetemes politikájuk
súlypontját.

A terv most is nagy nyugoti szövetség volt, melybe
diplomacziái álmaikban bele vonták a császárt, a pápát, a

*) Monumenta Com. Transsylvaniae I. k. 57-ik l.

francia királyt, melyhez megnyerték Mayláthot s a két hos-
podárt, s melynek kardja azon esetre, ha a nagyváradi béké-
nek végrehajtására Izabellával kezdett alkudozások siker nél-
kül maradnak, Fels Leonárd lett volna azzal az egypár ezer
emberrel, melylyel Buda ellen ment. Hanem bizony Károly
épen most egy Afrika ellen indítandó nagyszerű hadjáraton
törte fejét, Ferencz a Károly emelkedésének meggátolásán
munkált, a pápa nem volt hajlandó akármelyiket kizárólag
kegyébe venni a versengők közül, s maga Izabella királyné is
Salmmal a Ferdinánd követével szemben árvaságára, özvegy-
ségére hivatkozott egyenes válasz helyett. A tervből mi sem
maradt hát meg azon kívül hogy Felsnek a fegyver erejével
kell megpróbálni Buda gyors visszafoglalását: a tábornok
rendeletet kapott hogy Óvárról Buda megszállására siessen.

A diplomacziái reményekből pedig csak egy maradt
meg, az a vékony hajszálon függő, mely a Mayláth hűségéhez
volt csatolva. De itt is ügyük helyett jegyzékbombákat, ezre-
dek helyett oratorokat, s pénz helyett biztatásokat küldött.
Hanem ez utóbbit bőven.

Eredetileg négyen voltak kirendelve oratorokul, kik-
nek Harinait Erdélybe kellett volna kísérni: Nádasdy Ta-
más, Vingárti Horváth Gáspár, Balassa Zsigmond és Seredy
Gáspár*), — de csak a három első kapta a megbízó levelet.
Annak fejében, hogy kardcsapás nélkül visszaszerezzék Er-
délyt sok mindenfelére fel voltak hatalmazva: alkudhattak,
szerződhetek, egyezkedhetek, békélhetek hárman együtt
vagy legfeljebb kettő közülök Mayláthtal, Balassával, a
három nemzettel a részletes és egyetemes dolgok felett kü-
lön-külön is, úgy hogy ezek közül egyik se állja a másiknak
útját, szabadon és tetszés szerint nyújthatván ígéretekét és
biztatásokat a mennyi csak kell. **)

Természetesen minden bőséges ígélet egy tény jutal-
mául volt szánva, hogy t. i. Erdély, jövő segély reményében,
teljes erejével támogassa Ferdinándot. Az utasítás a rábe-
széllés minden módját a követek szájába adta: attól fogva

*) Lásd Okmánytár I. szám.

**) L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek 48. s. köv. II.

hogy Lajos királyt teljes erejével támogatta, addig hogy a nagyváradi béke őt tette ez ország kétségtelen urává, minden jogzime oly kézzelfogható okokkal volt tisztára derítve, hogy annál világosabbá csak 20,000 vallon tehette volna. Persze örökre kár, hogy az utasítás logicájából csak épen ez a 20,000 vallon hiányzott, mert így a porta nem sokat törődött vele, hogy »Erdély vissza nem bocsátása János király jó hírét örökre elhomályosítja,« a királyfi hívei nem nagyon aggódtak azon, hogy »egy gyermek király uralkodása mennyi veszélyt hozhat az országra« s a török erejétől rettegő erdélyiek nem nagyon bíztak a jövő évre hirdetett német birodalmi gyűlés és Károly császár kilátásba helyezett segélyében. Az már inkább volt valami, hogy fel voltak hatalmazva a székely primoroknak pénzt ígérni — de aligha ezek is szívesebben nem látták volna a pénzt mint az ígéretet.

Positivabb eredményekkel kecsegtető része volt Nádasdyék megbízásának az, hogy két oláh vajdát igyekezzenek a török ellen Erdélylyel közös actióra bírni vagy legalább azoknak semlegességet biztosítani, mely célból utasítva is voltak alkudozást kezdeni a hospodárokkal: — ez erős háttérévé lehetett volna az Izabella királyné ellen támasztott hadjáratnak. *)

Ugyanaz nap — oct. 14-én — adatott ki a válasz Harinainak is, Mayláth követének: örömmel vette a felség, hogy ily fontos dolgokat az ő elhatározása elé terjesztettek, de nem hiszi hogy nekik okuk volna örülni a portai üzeneten. Meg van Mayláthról győződve, hogy inkább választja a halált, mint hazájának török járomba taszítását, mert a porta Erdélyt azzal, hogy ő nevezi ki fejedelmét, a két oláh tartománynál is alább sülyeszti, ezeknek ugyanis megvan szabad fejedelmi választásuk, s épen ezért a törökkel leendő kiegyezésökhöz nem járulhat. De annak meggátolására tényleges segélyt sem adhat addig, míg azok felől, kiknek nyújtja, nem lesz kellő biztosítéka. Igen, ő meg fogja segíni őket és pedig a kértnél is sokkal nagyobb, mihelyt biztosítják őt hűségök felől. S

*) Lásd Okmánytár II-ik szám.

itt következett a császár segélyének szokásos kilátásba helyezése. ¹⁾

Mind e sok ígérethalmazban csak egy volt a positivum, a Nádasdyéknak adott azon különös megbízás: tárgyalják akkép e dolgokat s hajtsák úgy végre, hogy, mint ő reméli, Buda a napokban vissza fog vétetni s akkor módjában lesz lehetőleg jól megoldani a kérdést. ²⁾

III.

Ferdinánd követségéből csak Balassa Zsigmond némi gyalog és Nádasdy Tamás némi lovas csapatokkal indultak el. Zsigmond úr valójában csak testvére Balassa Imre Mayláth kapitánytársa kedvéért lett kiszemelve, az ügy komolyabb része Nádasdyra volt bízva, s ő neki tényleg hármas feladata volt: János király hívei közül mennél többet visszatoborzani a magyar részekben, Erdély meghódolását Ferdinánd részére végrehajtani és az oláh országok csatlakozását vagy semlegességét keresztülvinni. Balassa Zsigmond gyalogjaival már Erdély szélére ért, de a tőle elvált Nádasdy még mindig a tiszai részekben tartózkodott egyik másik főúrral futta a követ, s alkudozott. ³⁾

Balassa Imre csakhogy kétségbe nem esett, midőn meghallotta, hogy a testvére Nádasdy nélkül jön. Ugy látszik, maga sem sokat várt Zsigmond úr magános interventiojától, legalább oly keservesen panaszkodt Fels Leonhárdnak, hogy ez nem győzte eléggé vigasztalni: »én soha sem helyeseltém ezt a választást (t. i. a Nádasdyt illetőt), hanem nagyságod szemelte ki őt magának.« ⁴⁾

Hanem valójában volt is oka Balassa Imrének az aggo-

¹⁾ Lásd Erdélyi Országgyűlési Emlékek I. k. 56. s köv. II. a Harinainak adott választ.

²⁾ L. Okmánytár III. és IV. sz. Nádasdy azon külön megbízást is nyerte, hogy Oláhországban vagy Erdélyben Ferdinándnak 4 kiváló lovat válasszon ki, s hogy a szorongatott Harinai Farkas kárpótlását vigye ki.

³⁾ L. Okmányok VI. sz.

⁴⁾ L. Okmányok V. sz.

dalomra, mert mindkét oldalról, kapitány társától s a királyné kapitányától ugyancsak szorongattaték.

Mayláth görcsösen ragaszkodott ahhoz az izenethez, melyet Szinán csasz a berethalmi országgyűlésen tolmácsolt. Barátai szeltében terjesztették, hogy ők annak a kapitánynak engedelmeskednek, kit a hatalmas császár nevezett ki¹⁾ s vele együtt ostromolták Görgényt és azokat a várakat, melyek a királyné hívei kezében voltak s üldözték Tomorit és azokat kik nem akarták elhinni nekik és a csasznak, hogy csakugyan oly nagy kegyencei volnának a portának, s kik természetesen vegyesen Ferdinánd- és Izabella-pártiak voltak.

Ez felköltö Balassa Imrének aggodalmait, ki Ferdinánd nevében folytatta a kapitánykodást, s nehezen vette hogy társa minden dolgában kijátsza, mellőzi. Csakhamar kitört a lappangó tűz s Balassa azon vette észre, hogy Mayláth minden hatáskörétől, befolyásától s még jószágaitól is megfosztá. Hogy maga sem észere, sem hatalmára nézve nem mérközhetik vele, s hogy a folytatandó küzdelemhez szövetségest kell keresnie azzal tisztában volt. Egy egészen egyéniségéhez illő furfangot gondolt ki: felajánlotta Bornemiszának, hogy visszatér a királyné iránti hűsége. Oct. 13-án Offenbányán találkozott a két kapitány s ki is egyezett azon feltét alatt, hogy elkobzott javai visszaadása fejében 400 lovast vezet a királyné táborába, sőt ha Mayláth, Szászsebes a Bornemisz székelye ellen menne, azt egész erejével meg fogja védeni.²⁾ És e tetteről gyors futárral értesíté Felset és Ferdinandot: »csak azért tette ezt — irá bizodalmasan nekik, — hogy a Mayláth törekvéseinek ellenállhasson.«³⁾

Ferdinándnak, ki időközben megkapta a szászok értesítését is, hogy Mayláth roszban töri fejét, nem volt más válasza mint nagy mértékben helyeselni a Balassa Imre ügyes-

¹⁾ Izabella királyné 1540. oct. 9-éről írja a brassaiaknak: »Intelleximus esse quosdam istic qui sub praetextu Turcarum tumultum ac seditionem concitare vellent, affirmantes Caesaris Turcarum voluntatem esse, ut regnum istud Capitaneum, qui per nuntium Caesaris istic constitutus, esset audere illique obedire deberet.« Eder Simigianushoz I. k. 214 lap.

²⁾ Veráncsics munkái, VI. k. 162. és 168-ik l.

³⁾ L. Okmánytár IV. szám.

ségét. Hiszen most már mind a három Balassa az ő táborában szolgál — sőt a legfélelmeőbb, Menyhért, fogságot is szenved az ő pártjára történt átállításáért! Irt hát — nov. 8-ról — Imre úrnak, a szászoknak s főként a szebenieknek visszabocsátván ezeknek hozzá küldött követét és saját oratorainak. Nagy nyomatékmal említi fel, hogy ő Mayláthról ez elvetemültségeket nem hiheti, hiszen maga írta neki, hogy a török ajánlatait nem fogadja el, — de inti Balassát, hogyha mégis úgy volna, igyekezzék visszatéríteni, s biztatja a szebenieket, hogy oda küldött oratorai: Nádasdy, Balassa, majd rendezni fogják az ottani ügyeket.¹⁾ Irt Fels is, még pedig ismételtlen Balassának, esengve sürgetve őt, hogy egyenlítse ki viszályát vajda társával s béküljön meg vele, mert csak így szerezhetnek diadalt ügyöknek.²⁾

Hanem az intésnek egyelőre nem sok fogantja volt, mind a két úr haladt a maga útján. Balassa Zsigmond a maga gyalogjaival előre megérkezett, hanem vele egy időben a királynétől is jött biztos az országba: Bebek Imre. Csakugyan e pillanatban nehéz lett volna megmondani, hogy mi lesz e küzdelem vége s Mayláth legjobbnak látta minden eshetőségre hagyni magának nyitott utat: egy felől maga a Ferdinánd követi meghallgatására Nagy Sinkre nov. 1-ére országgyűlést hirdetett, másfelől beleegyezését adta, hogy Bebek Imre a szászokat épen ezekben a napokban meghívja Szebenbe a királyné izenetének meghallgatására.³⁾

Oct. elején közvetlenül egymásután megtartatott mind a két ellentetes: a nagy-sinki s a nagy-szebeni értekezlet. Nádasdy még eddig sem érkezett meg, s az elsők a biztosok közül csak Balassa Zsigmond volt jelen. A szászok helyzete csakugyan kétes és aggasztó volt. Egészen a törökök torkában levén, azok beütéseinek, pusztításainak nagy mértékben ki voltak téve. Másfelől Mayláth, Balassa és Bebek a nyakukon voltak, s ezek közül csak az utolsóról tudták, hogy minő

¹⁾ L. Okmánytár VI. és VII. sz. A szebeniekhez írt levelet Eder Sumigianusában. 210. s köv. l.

²⁾ L. Okmánytár V. és VIII. számaít.

³⁾ Lásd a Mayláth és Bebek meghívóit Erdélyi Országgyűlési Emlékek I. k. 54. lap.

szint vall? Ők hát Nagy-Sinken Ferdinánd izenetének meghallgatása után, várakozó állás elfogadására határozzák magokat: nem szakadnak el — végezék itt — a más két nemzettől, s bevárják a megtartandó egyetemes országgyűlés határozatát. Innen Szebenbe mentek Izabella királyné izenetének meghallgatására. Csodálatos módon Balassa Imre itt már nem tartotta szükségesnek tovább is hordozni eddigi álarczát, s tele torokkal beszélte hogy ő, collegája, mindnyájan letették az esküt Ferdinándnak.¹⁾ De a szászok hívek maradtak nagy-sinkí határozatukhoz, csak hogy most más formába önték: »azt fogják uroknak ismerni a két uralkodó közül, ki Budát bírja.« E válasz kielégíthette a királyné híveit, kik tényleg birták Budát, s Ferdinándot, ki azt e napokban viszahódíthatni remélte.²⁾ S egyszersmind nagy titokban Läterati Miklóst Bécsbe küldék, biztosítandók Ferdinándot hűségükről, hajlamaikról.³⁾

Balassa pedig, még mindig haraggal eltelve szívében Mayláth iránt, nov. 16-án Fehérvárott gyűlést tartott Bornemiszával, ezt biztatta hogy Szász-Sebest el ne hagyja, Bolyát megerősítette, de titokban ő is Ferdinándhoz küldött levelet: szidva az áruló Mayláthot, kérkedve az általa elért eredmények nagyságával, dicsekedve hűségével — de egyszersmind ahhoz mellékelve hűségének árjegyzékét is: a követeléseknek egész hosszú sorozatát.⁴⁾

Erdélyben e perczen minden élére volt állítva.

IV.

»Ugy hiszem hallotta már uraságod, hogy a győzhetetlen német erő nov. 16-án oly módon hagyta felbe Buda ostromát, hogy még az nap Vácra érkezett.«⁵⁾ E szavakat tíz nap-

¹⁾ Gerendy levele Mayláth-hoz nov. 11-ről. Pray Epistolae Procerum II. k. 88. és 89. l.

²⁾ A Ferdinánd dec. 21-iki levelében említett határozata a szászoknak csak erre vonatkozhatik. V. ö. Erdélyi országgyűlési Emlékek I. köt. 56. l.

³⁾ L. Okmánytár XI. szám.

⁴⁾ L. Okmánytár VIII. és XII. számokat.

⁵⁾ Bebek levele Mayláth-hoz. Pray Ep. Proc. II. k. 93. s köv. l.

pal a tény után Bebek írta Mayláth-hoz — s kérdés, több gúnynyal-e mint kárörömmel. Mert biz az az emberi dolog megtörtént Fels-sel, akár mint takargatta is, hogy kénytelen volt megszaladni.

De épen ezért soha nem volt nagyobb szüksége Ferdinándnak határozott, tenni tudó emberekre, mint e perczen, mely az elpártolásra annyi kész ürügyet szolgáltathatott. Az erdélyi és tiszai részekben Fels diadala esetében még Balassa Zsigmond is nagy emberré lehetett volna, Fels bukása után Nádasdynak is munkát adott megmenteni a kétségbeesett ügyet.

Nádasdy Buda felszabadulásának hírét a tiszai részen vette; ott ő Ferdinánd pártja szervezésével volt elfoglalva, s a nélkül, hogy nyugalmában és hideg véreben a hallott rossz hírek által perczig is megzavartatni engedte volna magát, a környék uraival még nov. végén is tartotta az értekezleteket.¹⁾ Csak miután ott bevégezte munkáját, ment oly nyugalommal, mintha minden a legjobb rendben volna, Erdélybe. Gyorsan és biztosan járt el mindenütt, esze tehetsége, erélye biztosította a sikert, s az ő diplomatiója meglepő gyorsasággal vitta ki azokat az eredményeket, melyeket a kard még meglepőbb gyorsasággal legalább is kéteskéké tett. A tiszai részekben pártot teremtett Ferdinándnak, Péter a moldvai horpodár, Csicsó és Küküllővárak viszszaigérése fejében, meghódolt, sőt János deákot ez iránti nyilatkozatával Bécsbe is küldte²⁾ s mi mind ennél nagyobb: rendbehozta Erdély bonyolódott ügyeit.

Itt Mayláth és Balassa közt a feszültség nemcsak tartott, hanem növekedett, s Bebek azt ügyesen felhasználta a királyné pártja nevelésére, mi annyira sikerült is neki, hogy midőn Nádasdy rég jelzett, de heteken át késlekedő beérkezése³⁾ csakugyan megvalósult, nemcsak az ország felső része volt a királyné pártja kezén, hanem a déli vidékek is ingadoztak.

¹⁾ L. Okmánytár IX. sz.

²⁾ L. Okmánytár XVII. sz.

³⁾ L. Okmánytár X. sz.

Nádasdy hamar tisztába jött teendőivel. Mindenek előtt meggyőzte Mayláthot, hogy jövője csak úgy lesz biztosítva, ha azt határozottan a Ferdinándéhoz csatolja; »ugy is — jelenté urának — csak a porta elámitására játszta eddigi szerepét«; azután kibékeltette Balassával, megértetvén vele, hogy pártjuk diadalra juttatásának ez az egyetlen módja ¹⁾ s midőn e kettő végre volt hajtva, kezdett érintkezni a nemesekkel s a székely nemzet uraival, azokkal t. i. kik egyiknek vagy másiknak zászlójához voltak szegődve.²⁾ E művében Mayláth és Balassa is egész erejükkel támogatták — s rövid idő alatt létrejött a kiegyezés, hogy minő feltételek alatt hódoljanak meg Ferdinándnak:

hogy az ország — t. i. az ország az a része, mely e törekvésekhez csatlakozott — kiállítja a hódolati diplomát Ferdinánd részére, melyben neki hűséget és engedelmességet fogadnak, de úgy, hogy e diploma addig, míg az ahhoz kötött feltételek teljesedésbe mennek, Mayláth kezében marad;

hogy Ferdinánd az ország védelmére ezer lovas, háromezer gyalogot s néhány ágyut küld az Izabella-pártiak várainak ostromolhatása végett, híveit pedig adományokkal és jutalmakkal kötelezi még jobban le,³⁾ hogy az országot a kül- és bel-ellenség ellen védelmezni fogja saját hadaival, melyek azonban az ő zsoldján éljenek, s hogy az ország főhivatalaira: vajdaságra, székelyispánságra, várnagyságra, bíróságra csak hazafiakat emel.⁴⁾

A mint a meghódolás feltételei meg voltak állapítva, ki állították a hitlevelet s Mayláth kezébe tették le. Azután megbízták Gerendy Mártont, hogy mint meghatalmazott követ, vigye a feltételeket Bécsbe, mutassa be Ferdinándnak s ott azok elfogadását és megerősítését eszközölje ki.

Gerendy felment Bécsbe s minden arra mutat, hogy Nádasdy is vele ment vissza. Az ő küldetése véget ért, s már

¹⁾ L. Okmánytár XIV. és XV. sz.

²⁾ »Universitas Nobilium ac trium generum Sienlorum« mondja Ferdinánd 1541. jun. 25-ki diplomájában, tehát nem a három nemzet egyetemes vagy részleges gyűlésén történt a meghódolás.

³⁾ Bucholtz: Ferdinánd der Erste, Wien 1834. 146-ik l.

⁴⁾ Eder Simigianushoz I. k. 242. l.

nem volt több teendője Erdélyben, hol híven és tapintatosan oldotta meg azt a mit ura rá bízott. Mert nem volt oka Ferdinándnak csekélyleni az elért eredményt. Az egyik vajdát, ki maga kezére dolgozott, rá bírta hogy hagyjon fel separatisticus törekvéseivel, kibékeltette vajda társával, ki bármily híg velejű ember s kevés hasznot hajtó barát is volt, de mint Balassa Menyhért testvére erős ellenzékét képezhetett, s mi legfőbb: pártot teremtett neki az országban hol pártja már csaknem teljesen szétszűllött. És midőn Nádasdy jelentést tett neki eljárása eredményéről s Gerendy bemutatta a feltételeket; Ferdinánd 1541. jan. 25-én kelt diplomával elfogadta, megerősítette az elibe terjesztett pontokat.¹⁾

Következtek a meghatalmazások:

Mint tudva van Nádasdyt még Szapolyay János Fogaras föld örökös urává, grófjává tette. Ez uradalom azután sógorának Mayláthnak jutott tényleg birtokába, s Nádasdy azután a mint Ferdinánd pártjára tért, megszűnt e címet használni. Ferdinánd most ötöt Mayláthtal és Szalay János pozsonyi főispánnal újra felruházta e fényes czímmel és méltósággal s ő 1541. febr. 9-én mint ilyen le is tette az esküt.²⁾ De még nagyobb jutalom várt, valószínűleg előleges megállapodás alapján, Mayláthra: Ferdinánd öt febr. 6-án Huszt várával és a maramarosi sóaknákkal megajándékozta³⁾ jutalmául az átállásnak, kárpótlásul a nagyralátó reményekért, melyekkel szakított, s jövő lekötelezése végett.

Ekkép rendbe hozván és biztosítván az erdélyi ügyeket, azok további megszilárdítása végett ezélja volt Ferdinándnak Moldvába és Oláhországba is követet küldeni, hogy a hospodárral Nádasdy megkezdett alkudozásai folytattassanak. De Moldvában szörnyen felzavarodtak a dolgok: István vajdát, mialatt ennek követe Bécsben járt ⁴⁾ bojárjai egy éjjel meggyilkolák. Hasonló sora lett utódjának Sándornak is, még pedig alig néhány héttel atóbb — Péterről pedig, ki ezt a vajdai

¹⁾ Kiadta Eder Simigianushoz I. k. 241. l.

²⁾ L. Okmánytár XIX. számát.

³⁾ L. Okmánytár XVIII. sz.

⁴⁾ L. Okmánytár XVI. és XVII. sz.

székben követte, maga Ferdinánd se hitte, hogy ügyének megnyerhető volna.¹⁾

De Mayláth határozott színvallása folytán magában Erdélyben is újult erővel, nagyobb mérvben kitört a belháború lángja. Míg ő ostromokkal szorongatta ellenfeleit, Balassa Imre dúlt és pusztított kedve szerint s e kétségbeesett helyzetben nehány a pártok felett álló főúr egyezkedést akart megkísérteni. Mayláth eleinte elvetette e törekvéseket, azután a közingerültség növekedő nyomása alatt csakugyan alkudozni kezdett a királyné-pártiakkal, míg végre Tordán (febr. 14) megosztozott ezekkel az országon. De az osztály feltételeit egyik fél sem tartván meg, újra összevesztek s miután egyik fél sem volt képes határozott előnyököt nyerni a másikon, újra megosztoztak az országon. Fehérvártt, jun. 6-án.²⁾

Igy váltakozott, hol megújult hol enyhült a versengés a két fél közt, melyek közül mindenik csak a jövő kilátások reménye fejében harczolt: mert míg a török had, mely Izabella igényeinek volt érvényt szerzendő, Kanizsa alatt táborozott, Ferdinánd a német birodalomtól várt segílyt, melynek regensburgi gyűlésére Nádasdy s a kalocsai érsek küldettek ki.³⁾

Tudjuk, hogy mi lett az eredmény. Ferdinánd Rogendorf hadjáratával biztatta az érte tevékenyen működő Mayláthot⁴⁾ ki Buda felmentése után Erdélyt volt felmentendő. De míg az ősz német Buda alatt tehetetlenkedett, Nádasdy pedig a külföldön fáradozott a birodalmi segíly megnyerésén, Mayláth folytonosan vesztette a tért lábai alól s nem tudta meggátolni, hogy az ország el ne határozza, hogy mihelyt a német sereg Buda alól eltávozik, bemutatandja hódolatát János király fiának. És a nagyravágyó férfi ismét török sympathiákkal kezdett kaczerkodni: s a két oláh vajda és Bali bég

¹⁾ L. Okmánytár XX. és XXI. sz.

²⁾ L. Az osztokodási okmányokat Erd. országy. Emlékek I. 64 s köv. l.

³⁾ L. Okmánytár XXII. és XXIII. sz.

⁴⁾ E követségre vonatkozó okmányokat közzé tettem a K. Papp Miklós által szerkesztett Történeti Lapok II. évfolyam 27. 28. 29. számaiban.

— ugyan az kivel a mult évben még együtt fújta a követ — oly előzékenyek voltak személye iránt, hogy ő még mindig reménykedett. Bizalma akkor sem hagyta el midőn az oláh és török hadak ellepték a székely és szászföldet, s az ő erős fészke Fogaras alá nyomultak.

A táborból a két oláh logofet, egy főtörök és Bornemisza mint követek hozzá mentek, meghívták Bali béghez meghallgatni a szultán parancsait. Neje esengve kérte, hogy ne menjen el. Bornemisza figyelmeztette, hogy »most éljen eszével«. Az ellenségtől jövő jó tanács gyanus szokott lenni, hátha — gondolá — Bornemisza a fejedelemségtől akarja elútni? Miért ne menne el? hisz Bali megesküdött, hogy míg nap lesz az égen nem bántják? hisz két oláh, két moldvai, két török túsza van? És kiment — magára rakva Gritti drága köveit, melyek csak úgy ragyogtak a napban, negyven delezeg daliától kísérve s oly fényes sátozt vonatott fel Fogaras előtt hogy egyiké se volt különb.

Hanem a nap nem maradt mindig az égen s a túsok sem voltak olyan emberek, hogy hatan is felértek volna egy Mayláth-tal. Egy szép este leoldották kardját, letépték drága köveit és saját övével kötötték össze lábait. Aztán Bali bég elvitte Viddinbe, s elküldte Stambulba, hol a Héttoronyba zárták. Kerek tíz évig szenvedett ottan, mignem 1550 végén megszabadítá a halál.¹⁾ Sem nejének, sem sógorának Nádasdynak törekvései, sem Ferdinándnak, sem Erdély rendének közbevételére nem nyithaták föl börtöne ajtaját.

Erdély pedig sietett meghódolni János király fiának kihez saját hajlama is vonzotta, s hol egyedül találhatta megmaradását.

Igy tette tönkre ismét — mint rendszeren mindig — az eredményt, mit Nádasdy diplomáciai esze kivivott Ferdinánd hadvezéreinek éhletelensége. Mert a hitlevéllileg visszahódi-

¹⁾ Mayláth halála idejét legbiztosabban meghatározza Báthory Andrásnak 1551. jan. 24-én kelt levele (Történeti Lapok II. évfolyam 26-ik szám.) V. 6. Malvezzi levelével 1551. apr. 7-ről (Pray Epist. Proc. II. 250) »jam diversis literis sigillificavi mortem domini quondam Stephani Maylath.«

tott Erdély megtartása csak úgy lett volna maradandó, ha a szétdarabolt magyar koronát sikerül Ferdinándnak összeforrasztani. Hanem a két ország sorsára ezen bukás még sem volt káros: mert az események ezen fordulata által meg lett mentve a mi megmenthető volt.

Mayláth bukása pedig bármily nagy szerencsétlenség is volt egyénileg, nagy szerencse volt Erdélyre nézve: mert csak ezen az úton lehetett meggátolni, hogy ne jusson mint vajdaság a két Oláhország sorsára. De a családja Fogaras birtokában egész addig megmaradt míg fia el nem adta János Zsigmondnak.

OKLEVÉLTAR.

I.

1540. Oct. 14.

Ferdinánd megbízó levele Erdélybe küldött követek számára.

Ferdinandus etc. Recognoscimus et tenore presentium profiteamur quod nos singularem fiduciam gerentes, de fide, integritate, prudentia, rerumque gerendarum industria, de charitate et experientia magnificorum Thomae Nádasdy thauernicorum ac Casparis Horwath de Wyngarth cubiculariorum nostrorum magistrorum nec non Sigismundj Balassa capitanei, oratorum nostrorum fidelium nobis dilectorum, eosdem sponte et ex certa nostra scientia animoque deliberato ac omnibus melioribus modo via jure causa et forma, quibus melius, validius et efficacius de jure potuimus et debuimus ac possumus et debemus, fecimus constituimus creauimus et deputauimus nostros veros, certos, legitimos et indubitatos procuratores, actores, factores negotiorumque nostrorum infrascriptorum gestores et nuntios spetiales et generales, jta tamen quod spetialitas generalitati non déroget nec e contra; dantes et concedentes eisdem Thomae Nádasdy, Caspari Horwath et Sigismundo Balassa capitanei oratoribus nostris omnibus vel ad minus duobus ex eis plenam facultatem auctoritatem et potestatem nostro nomine cum spectabilibus et magnificis Stephano Maylath et Emerico Balassa Wayuodis nostris partium regni nostri Transsylvanie ac Sicularum nostrorum comitibus nec non cum nobilibus Siculis et Saxoinibus

communiter vel etiam cum priuatis personis quibuscumque iuxta instructionem nostram eisdem oratoribus nostris traditam et consignatam agendj, tractandj, promittendi, paciscendj, transigendj concludendj, omniaque alia et singula faciendj et exequendj, que nosmet faceremus et exequeremur ac facere et exequi possemus, si premissis omnibus et singulis presentes et personaliter interessemus ponentes, idcirco eosdem oratores nostros, quoad premissa in locum et vicem persone nostre, promittentes etiam in verbo nostro regio nos omnia et singula per eosdem oratores nostros aut ad minus duos ex eis in premissis vel circa ea iuxta instructionem nostram illis desuper datam acta tractata et conclusa fuerint firmiter et inconcusse obseruare ac perpetuo rata, grata, valida et firma habere velle, nec contra ea vel eorum aliquod vilo vnquam tempore directe vel indirecte quouis nomine, modo, colore vel ingenio agere, dicere, facere vel venire debere dolo et fraude aut aliqua alia sinistra machinatione in omnibus ys postpositis penitus et semotis. Harum testimonio liberarum manus nostre subscriptione ac sigilli nostri impressione munitarum. Datum in Civitate Nova Austrię XIII. Octobris 1540.

Oldalt: Mandatum pro oratoribus ad partes Transsylvanas.

Küörülve: Promissio pro Steph. Maylath et Emerico Balassa. fol: 1,24.

(Eredeti fogalmazvány a cs. k. államlevéltárban Bécsben.)

II.

1540. oct. 14.

Ferdinand a moldvai vajdának: tudatja hogy Nádasdyt és társait fontos megbízással küldé ki.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et Magnifice fidelis nobis dilecte. Commisimus Magnificis Thomae Nádasdy Thavernicorum ac Caspári Horwath de Wyngart Cubiculariorum nostrorum Magistris,

nec non Sigismundo Balassa Capitaneo, Oratoribus nostris, fidelibus nobis dilectis nonnulla tibi nomine nostro referenda, prout ab eis coram vel per eorum homines siue literas intelliges. Quae cum totius Christianitatis ac vestrum omnium salutem conseruacionemque concernant, te proinde gratiose requirimus, vt eisdem plenam et indubitatum fidem in ijs quae verbis nostris exponent, adhibere sicque superinde te gerere velis, prout in te plene confidimus. Id quod erga te singulari gratia, clementiaque nostra recognoscemus. Datum in nostra Civitate Nova, Die, XIV. Octobris 1540.

Oldalt: Credentiales ad Wayuodam Moldavię.

Alól: In simili ad Wayuodam Transalpinensem.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. állami titkos levéltárban.)

III.

1540. oct. 14.

Ferdinand Nádasdyak s követársainak: megbizta Horváth, hogy a neki adott választ közölje vele.

Ferdinandus, etc. Magnifici fideles dilecti. Transmittimus vobis impresentiarum instructionem simul cum mandato, nec non literas credentias ad Wayuodas Moldauensiem et Transalpinensem, obligationisque siue promissionis nostre literas super petitiones spectabilium et Magnificorum Stephani Maylath et Emerici Balassa etiam expeditas vobis proinde etiam atque etiam vehementer iniungentes, ut pro nostra singulari erga vos fiducia negotia ista vobis commissa maiori qua potestis fide, diligentia studioque agere et ad bonum et optatum finem perducere elaboratis, sicuti vos quam accuratissime fidelissimeque facturos esse minime dubitamus, quos equidem latere nolumus, nos in eam spem certam erectos esse, quod Bude Regie scilicet Sedis propediem potiunde bonum successum, finem et effectum habebimus, quo facto eo commodi meliusque optatis istis vestris prouidere poterimus; ceterum egregium Wolfgangum Farkas ad nos a Wayuodis et Statibus Transsylvana-

nensibus cum legatione emandatum rursus cum Responsione nostra ad legationem suam remisimus, eique mandatum dedimus, ut responsum illud vobiscum communicet, Quare siquid ex eo ad utilitatem commoditatemque presentium negotiorum per Vos istie in Transsylvania tractandorum elicere poteritis, volumus ut in ea re nihil pretermittatis. Nostram in premissis omnibus omnimodam executori voluntatem. Datum in nostra Civitate nova Austriae die 14. Octobris 1540.

Thome Nádasdj, Caspari Horwath et Sigismundo Balassa.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és k. állami » titkos levéltárban.)

IV.

1540. oct. 14.

Ferdinánd Nádasdjnak; megbizta hogy számára locokat vásároljon.

Ferdinandus etc.

Magnifice fidelis dilecte. Quoniam equos turcicos siue Transsylvanenses generosiores non tam pro corporis nostri quam etiam pro cesareę Majestatis usu maximopere desideramus, idcirco tibi nunc eas partes adituro, cui quibus proculdubio talium equorum copia suppetit, committimus et volumus, ut quinque vel sex equos gradarios sive ex eo genere qui müllem bouumque ut vulgo dicunt passum incedunt, aut turcicos aut Transsylvanenses ex nobilioribus ac melioribus quos comperire poteris, nobis emendos et prius quoque tempore ad curam nostram adducendos cures, ut Majestati Caesareę illorum parte aliqua gratificare et reliquos pro nostro usu reservare possimus. Id quod ut vehementer cupimus et optamus, ita tibi de pretio quod eorum nomine abste persolvendum erit, gratiose satisfaciemus. Preterea cum non ignores quam fide, constantia partes nostras Egregius Wolfgangus Farkas in hunc usque diem secutus sit, et quanta propter suam in nos fidelitatem et passus sit et de bonis suis amiserit, tibi

etiam atque etiam committimus, ut quantum absque aliquo motu et tumultu, negotiorumque nostrorum incommodo fieri queat, tantum efficere labores nomine nostro, idque consequi contendas, ut quantum maxime potest bonorum suorum partem recuperet et nanciscatur, tua ope, adjumentoque accedente. Nostram in premissis expressam benegratam executoris voluntatem. Datum in nostra Civitate Nova die 14. Octobris 1540.

Thome Nádasdy.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. kir. állami titkos levéltárban.)

V.

1540. octob. 31.

Fels Leonárd Balassa báróék; Maglath áruló tervei, s a budai ostrom ügyében.

Emerico Balassa.

Spectabilis et Magnifice domine amice tanquam frater colende. Salutem et amicabilium obsequiorum commemorationem. Venit hac ipsa hora ad me dominationis vestre spectabilis et magnificę familiaris, ferens literas per eandem a regiam maiestatem neque ipsum simul cum copijs gestarum per eandem in negotio Transsylvaniensi rerum destinatas, quem, quoniam cum equo ob itineris longinquitatem fatigatum lassatumque censui, eius idcirco abitum missionemque ad regiam maiestatem ad vnum diem distuli, quo ei itineri ac ad dominationem vestram magnificam regressui par atque sufficiens esse posset. Vestre Dominationi spectabili et Magnificę pro sua in regiam maiestatem affectione observantiaque ac in me sincero studio (vt que inter tot occupationes me de rerum regni Transsylvaniensis statu tam accurate diligenterque ad longum informare admonereque dignata fuerit) quas possum summas agens habensque gratias, nihil dubitans, immo persuasum habens prelibatam S. regiam maiestatem dominationis vestrae spectabilis et magnificę in se studium luculentissimo gratitudinis et regię suę clementię

testimonio liberaliter compensaturam quam et diffidere nolo me omnia pro sua suorumque dignitate ac commodo tuendo atque locupletando etc. fraterna officia atque studia libentissimo animo semper et ubique interpositurum. Eandem latere nolens me prefatum familiarem suum vnicum dominationis vestre spectabilis et magnifice literis ad regiam maiestatem et meipsum destinatis, isthuc ad curiam regiam pro suo desiderio crastina die summo mane, quo ipsemet eas literas sue maiestati offerre ac ab eadem responsum super eisdem commodum et necessarium ad dominationem vestram spectabilem ac magnificam referre possit, ablegaturum quod eiusmodi futurum confido, de quo dominationem vestram spectabilem et magnificam bene contentam fore existimo. Magna spe ductus eandem dominationem vestram magnificam pro sua prudentia rerumque gerendarum peritia eam interim sedulitatem dexteritatemque interposituram, ne quid ipsius Maylad in ea ac regni Traussyluaniensis perniciem insidie subdolosque animus aduersi sinistrique perpetrare machinariue possint, cuius finem tam equum piūque nedum pro regie maiestatis jure tuendo sed et totius Hungarie ac Christianitatis etiam salute et tranquillitate conseruanda institutum atque obsequium deum optimum maximum ipsum sua potentia gratiaque adiuturum promoturumque plane confido. Quod me pro mea in regiam maiestatem debita fidelitate et obseruantia ac in eandem merita fraternitate nedum non neglexisse, sed et diligenter apud regiam maiestatem promouisse ac commissarios oratoresque per eam desideratos isthuc quam celerrime destinari curasse dominatio vestra spectabilis et magnifica ex magnifici domini fratris sui relatione satis intellexisse arbitror, quid autem ipsum Nadasdy ab ea protectione tam regie maiestati quam mihi tantopere per eum promissa fideque sua obstricta remorari coniecturari sane nequeo, in hoc tamen eam confirmatam velim regie maiestatis necessariam sedulamque in eo expediendo curam atque sollicitudinem solutionemque itidem congruam equitum suorum illi in mora non fuisse, de reliquo nunc supersedendum censeo, quoad dies et tempus illi (ius) cogitatus ac mentis intentum reuelabit, quod mihi iam plane absconditum in-

cognitumque est, cuius vt verum dicam vocatio mihi ad eam expeditionem nunquam visa est accommoda, cum autem eundem dominatio vestra spectabilis et magnifica ad hoc selegerit eius desiderio obstrepere noluit neque regia maiestas nec ego.

Ceterum quod ad dominationis vestrae spectabilis et magnifice fidele prudensque consilium attinet, vt si Budam recuperare hoc tempore non possim, ad Pesthiense oppidum me conuertam ibidemque vel hybernā ponam stationem, aut eam contra hostium incursum diligenter muniendam curem, suam eam sedulam rerum nostrarum curam atque operam eo quo debeo gratissimo animo suscipio, eandemque latere nolo me eius animi institutique iam antea fuisse, vt si forte (quod Deus auertat) Budensem oppugnationem superare nequeam Pesthiense oppidum jamnunc in mea parte existens praesidio oportuno firmoque munirem aut totum forte exercitum per hycem isthuc subducerem, prius tamen quam a caepto hoc meo desistam belli fortunam oppugnatione tentare plane constitui, eaque de causa fossis aggeribusque necessarijs ad ciuitatis mētia iam in dies ducendis vineisque isthuc agendis sedulo insudo, quibus extractis collocatisque tormentisque validioribus bellicis ac militibus expletis mox viam prestitutam ac superius iam declaratam omni vi impetum adorior, deus optimus maximus faxit vt quia omnia iam tentata bonae concordie transactionisque media nullum apud aduersarios pondus existimationem habuerunt, justo hoc bello ac hostili congressu lis feliciter ac pro quiete regni huius terminetur, similemque euentum quem Visegradense castellum aquaticum vt vocant loci natura ac arte bene munitum expertum est sentiat, quod pariter sua fortitudine confidens neque vllis tractatus admittens suum tandem interitum atque ruinam paucos intra dies persensit, nam eo quarto die eius obsidionis capto centum et sexaginta bellicosos viros inter eosque primarium quendam capitaneum regis Johannis Valentium Dyakh nomine eiusque fratrem carceribus mancipauit atque in vincula conieci, ac per hoc tutum nauigij nostris transitum ad Castra nostra patefecit; similem etiam cum superiori illius arce congressum fecissem nisi temporis angustia hycemque instantia ab eo proposito me violenter reuocasset ac ad Budae

oppugnationem obsidionemque pertraxisset, eam tamen arcem ad ea media compuli vt nihil hostile tam nobis quam omnibus isthic transeuntibus ac in castelli presidio collocatis militibus metuendum sit. Quod dominationi vestrae spectabili et magnificę per presentes beneuolenti ac fraterno admodum animo ad suas literas responsi vice significare volui, me eidem ac domino fratri suo ad omnia fraterna et amabilia studia et officia offerens paratissimum datum ex castris Regijs ad Budam veterem positus die vltima mensis Octobris 1540.

(Egykoru hivatalos de nehezzen olvasható másolata a bécsi Cs. k. állománytárban.)

VI.

1540. nov. 8.

Ferdinand Balassa Imrénck: a Mayláth ellen emelt vádak, s a Statilomok irandó levél ügyében.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte. Accepimus literas tuas, quas ad nos feria quinta in festo beatarum undecim millium virginum dedisti (oct. 21.), ex quibus denuo intelleximus quam sincere et fideliter negotia ista pro salute et incolumitate patrię tuę et Regni nostri conseruatione commodoque nostro agenda procurandaque suscepisti, adeo quod facile appareat te ex omni parte officio Christiani viri satisfacere elaborare. Quare ut istius modi pietas, fides, diligentia, studiumque tuum a nobis clementi gratoque imprimis animo suscipitur, ita satis causa erit, ut nostram priorem in te gratiam, tuis nimirum officijs meritisque incitati in dies magis magisque adaugeamus. Non possumus autem non magnopere probare dexteritatem illam atque industriam tuam, qua usus es ad resistendum Stephani Mayláth conatibus, tractando etiam cum serenissimę Regine Seruitoribus quos in negotio isto paratos futuros scripsisti, quę res valde nobis placuit. Cęterum cum ex nuntijs atque scriptis dicti Stephani Mayláth cognouerimus, illum non esse eo animo aut inten-

tione, vt velit prosequi id, quod ei a Turca oblatum est, speramus Magnificum Thomam Nádasdy ac caeteros commissarios et oratores nostros, quos de omnibus quę ad rem et negotium istud pertinent, bene a vobis instructos istuc emandauimus, totis viribus elaboraturos et effecturos plane fore, ut praefatum Stephanum Mayláth dehortentur et retrahant ab eo negotio, quo minus Turcarum partes desideriaque sequatur. Quorum si, ut certo confidimus, auctoritate monitisque dictorum Commissariorum et Oratorum nostrorum ad sanio-rem mentem adducetur, ita ut tecum et cum alijs — conseruandis retinendisque Regni istius nostri partibus consentire et concordare velit, te etiam atque etiam clementer requirimus et hortamur, vt pro beneficio patrię istius, proque rerum nostrarum commodo te erga eum facilem et placabilem exhibere non recuses, ut compositis inter vos dissidijs, eo magis Regni incolumitate consuli queat, dissimulando omnes illius iniurias ad tempus aliquid, donec res complañentur, quandoquidem seruitiorum tuorum postea offerente se occasione gratiose recordaturi sumus usque adeo et propter merita tua facile te alijs et in officio et in dignitate simus posituri.

Porro dietam in alium terminum dilatam esse uti scribas, quamvis nesciamus causam cur id factum fuerit, tamen et ipsi in ea sententia sumus, quod existimemus istiusmodi prolongationem rebus nostris non nisi utilem proficuaque futuram, presertim ex quo Frater tuus cum peditatu suo aduenerit et prefati oratores et commissarij nostri, ut nos optima spes habet, in proxima dieta negotia nostra sint summa cum fide, industria dexteritateque tractaturi, licet non parum molēste feramus tarditatem et dilationem perfectionis ipsius Nádasdy, cum non possemus coniectura assequi quę causa subsit, ut cum frater tuus cum peditatu suo Transsylvaniam attigerit, ipse cum equitibus suis nondum eo peruenerit.

Quantum ad succursum vobis praestandum iam antea scripsimus et significauimus nos non defuturos, atcunque enim res cum exercitu nostro cadat Vos nullo pacto derelinquere statuimus, sed ad defensionem et complañationem negotij istius auxilia vt nostra vobis presto sint, cum effectu curabimus.

De Statilio nolumus te latere nos compertum habere quod rebus nostris non multum fauet et hinc est, quod non videtur nobis admodum expedire ut ad eum scribamus, sed cum prouisor suus de eo adhuc nesciat, fortasse non absre staret et tu omnes quascunque posses vias modosque queres et inires apud dictum prouisorem, ut si saluo honore tuo id facere queas, tibi ad manus tuas loca et castra, que habet in custodia ex parte Domini sui consignaret, pertracto nimirum illo ad fidelitatem partium nostrarum, cui ut ab incluso exemplo intelliges, gratiosos literas scribendas putauimus, sed quod ad Statilium attinet opere pretium erit ut intentum nostrum coram prouisore suo dissimules.

Super eliberatione fratris tui, cum nunc apud nos adsit Spectabilis et Magnificus Petrus de Perèn omni studio agemus secum et cum Francisco Bebek ut omni qua possunt meliori via et ratione eiusmodi fratris tui eliberationi incumbant,

Postremo quod de quinque millibus florenorum et certo peditum et equitum numero una cum ingenijs mittendo ad Generalem Capitaneum nostrum scripsisti, scire te volumus nos breui proprios milites et peditos nostros cum artellaria missuros esse, qui iuxta rerum exigentiam ubi propius fuerit officio suo satisfaciant, et rebus istis in tuto collocandis presto sint, nec non circa pecuniam petitam etiam modum querere studebimus, ut in hac parte vota tua expleamus, quanvis propter itineris pericula nunc vix tutum sit talem summam ad fortunam exponere. Te vero id quod tua sponte facere cepisti vt deinceps agere pergas plurimum hortamur et quia antedictos oratores et commissarios nostros satis bene in omnibus negotijs informatos ad vos ablegauimus, non est cur hic longiores simus, quin potius te ad illorum sermonem remittimus. Id quod ad literas tuas clementer rescribendum duximus. Datum in nostra Civitate Nova, Austrię 8-va die Novembris 1540.

Legelöl oldalt: Emerico Balassa.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. állami és titkos levéltárban.)

VII.

1540. nov. 8.

Ferdinánd az erdélyi követeknek: a szebenieknek adott választ hozzájuk kaldi.

Ferdinandus Diuina fauente clementia Romanorum Hungarię, Bohemię etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austrię etc.

Magnifici fideles dilecti. Miserunt ad nos ante aliquot dies fideles nostri Cibinienses quendam Nuncium cum literis declarando nobis statum et pericula istarum partium, obtestandoque Nos, ut earum conseruationi consulere velimus, ne in manus Turcarum nobilissima illa Regni pars perueniat. Quare ad relationem ipsorum respondendum putauimus prout ab incluso literarum nostrarum exemplo intelligetis, Id quod ad vos propterea dandum duximus, ut inde eo melius actiones istic vestras attemperare accommodareque possitis, a quibus de toto negotio quid egeritis quam primum certiores reddi, etiam atque etiam peroptamus atque cupimus. Datum in nostra Civitate Nova. Die VIII. Mensis Novembris Anno Domini MDXL. Regnorum nostrarum Romani X. Aliorum vero XIII.

Ferdinand m. p.

ad mandatum sacre Regię
Majestatis proprium
Adamus Carolus subscripsi.

B. Bionger d.
Vicekantzler.

Külczim: Magnificis fidelibus nobis Dilectis Thomae Nádasdy, ceterisque Consiliarijs et Oratoribus nostris ad Transsylvaniam destinatis.

(Eredetiye s az eredeti fogalmazvány a bécsi cs. k. állami titkos levéltárban.)

Jegyzet. Ferdinándnak a szebeniekhez intézett azon levele, melyet Eder Simigianusa I. k. 219. s köv. II. kiadott, ezen levélhez volt mellökelve. Még van annak minutája az államlevéltárban mely ugyan az mint a melyet Eder kiadott, csak a minutában a kelet nov. 8-ára van írva.

VIII.

1540. nov. 25-én.

Fels Leonhard Balassa Inrónok: Mayláth ácsaló tervét az erdélyi követség, Balassa Meuzhért fogságban Buda-ostromán üggyében.

Emerico Balassa,

missa copia regi.

Spectabilis et magnifice domine amice tanquam frater plurimum honorande, salutem et obsequiorum officiosissimam commendationem. Reddite sunt mihi dominationis vestre bine ad me misse literę unacum annexis ad sacram regiam maiestatem destinatis quibus, ex ipsis statum rerum publicarum regni illius satis adhuc turbatum scissumque ob hominum aliquorum maxime vero ipsius Mayláth improbitatem lubricamque fidem non sine magna animi perturbatione cognoui, cum non modo regni huius sed et multorum aliorum regnorum et prouintiarum tam tranquillitas salusque quam inter ritus atque extrema perniciēs in regni eius conseruatione quieta posita esse haud immerito videatur; quamobrem dominationem vestram spectabilem et magnificam maximopere ac fraterne et hortor et rogo ut positis litibus atque contentionibus inter vos quauis ratione exortis atque vergentibus hominis illius animum mentemque versipellem tandem prece aut precio seu quouis alio bono medio vincere ac ad saniolem magisque Christianam rationem peruenire inflectereque ita studeat, quo is christianissimo potius regi principique suo legitimo se patriamque suam non tam regendam quam paterno fauore studioque tutandam conseruandam atque fouendam potius prebere submittereque quam jmanissimis atrocissimisque totius christiani nominis sanguinisque hostibus dilaniandam proterendam atque deuorandam obycere instituat. Quod et dominationem vestram spectabilem et magnificam certo facturam indiesque eis facere non dubito, ita et hoc facto apud deum optimum maximum perennis vite mercedem, apud omnes vero mortales immarcescibilemque gloriam sibi omnino comparabit prelibate vero sacrae regiae maiesta-

tis animum hoc suo et pio et christiano officio ita se plane obligatum devinctumque fore certe polliceor, vt in dignitate auctoritateque sua que per se clara celebrisque, existit extollenda et jllustranda etiam nedum liberalissimi principis sed et indulgentissimi patroni parentisque beneficentiam re illa ad optatum speratumque finem deducta plane expertura sit, cui destinatas per magnificam dominationem vestram literas vnacum ijs quas eadem ad me perscripsit legendas perpendendasque transmissi, non dubitans fore quin ad articulos eos omnes condigne sit quamprimum deliberatura responsuraque sua regia maiestas, quos per magnificam dominationem vestram ad me transmissum nuntium transmissem, nisi is protectionem illam recusasset, ac suum ad dominationem vestram magnificam reditum impense sollicitasset, quem cum presentibus ac viatico congruo expeditum ad eandem dominationem vestram magnificam pro suo desyderio remitto.

Ceterum quod ad eliberationem fratris sui domini Melchioris de Balassa attinet, persuasum habeat velim dominatio vestra spectabilis et magnifica me tam apud regiam maiestatem, quam quosuis alios quorum interest nullam neque operam neque laborem nec curam studiumue vllum pretermisurum quo illius indemnitati consulatur, id quod etiam fratri suo domino Balthasari me facturum pariter dum is mecum nuper constitueretur pollicitus sum, qua in re diligenter procuranda suam regiam maiestatem haud tediosam fore certo scio, eaque ipsa de re longum hesternam die sermonem cum spectabili et magnifico domino Petro de Peren habui, ac eius mentem in id plane perpensam cognoui, quo fratri suo memorato modo aliquo competenti subueniri posset; verum cum vtrique nostrum in magno constituti simus dubio, quonam scilicet modo viaque magis oportuna illius liberatio institui ac impetrari queat, magnificentiam ob id vestram vnacum alijs dominis et amicis suis in id intentam esse ac re ea bene excussa atque deliberata modum eum per quem illius liberationem subsequi posse confident dominationes vestre magnifice ad me perscribi velim, qua re perspecta atque cognita nihil tum quod pro voto dominationis vestrae spectabilis et magni-

ficae diligenter consequendo impetrandoque necessarium aut oportunum videbitur prætermisurum me bona fide promitto.

Grata mihi item fuerunt noua per dominationem vestram spectabilem et magnificam ratione castrorum in Moldauia demoliti ac Turcarum in eo trucidatorum ad me perscripta, nec dubito quin id diuina prouidentia pro commodo reipublicæ Christianæ incrementoque regni Transsylvaniensis elementer ordinatum fuerit, quam maximopere rogo ut me de rerum eiusmodi occurrentijs ac instituti negotij vestri successu statuque, quem deus optimus maximus sua benignitate secundare ac ad felicem finem reducere velit, crebrius admonere non grauetur, quam vicissim ignorare nolo sacram cesaream maiestatem ad festum trium regum in ciuitate quadam imperiali Ratisbona dicta ac in decursu Danubij sita personaliter constitutam fore comitiaque vniuersalia omnium in consessu principum Germaniæ ibidem celebraturam, quo in conuentu tam suam sacram cesaream quam regiam maiestatem dominum nostrum clementissimum pro statu iam desolati ac diris modis dissipati huius regni reparando sebluandoque diligenter laboraturam omnesque interposituram partes, quo nedum superbia maliciaque nonnullorum huius regni flagitiosorum facinorosorumque ac in perniciem publicam natorum hominum rescindatur conteraturque sed, et Christiani nominis hosti atrocissimo vis inferatur valida, bellumque moueatur acerrimum, certo credat velim dominatio vestra spectabilis et magnifica.

Quod ad expeditionem meam presentem attinet, iam aliorum scriptis dominationi vestræ spectabili et magnificæ significatam arbitror causam, quare ab obsidione oppugnationeque Budensi animum auerterim ac ad alia cepta mentem inflexerim, prætermittere tamen non potui quin eidem significarem me suasu monitisque dominationis vestræ spectabilis et magnificæ plane obtemperasse, ciuitatemque Pesthensem quatuor vexillis militum Bohemorum duobusque alijs Germanorum peditum necnon mille nazadistis ac trecentis equitibus leuis armaturæ expleuisse ac ita quidem communiuisse, ut illis nedum tuto ibidem in hybernis persistere liceat sed et totum istud territorium intra Týbisei ac Danubij limites constitutum eorum opera ab hostium incursionibus ac depræda-

tionibus tutum in fide regiæ maiestatis ac ministerio militum prædictorum ad victualium comparationem conseruari possit. Qua re fit ut præfertur ordinata cum reliquo exercitu ad Visegradum huc pedem retuli, arcique illi superiori tam loci natura quam artificum opera atque ingenio optime munitæ, ac ex eo quod intacta hæc semper a quouis militum impetu inuiolataque permanserit virginis nomen sortitæ, quam in descensu celeritatis gratia præterieram tormenta admoui eamque nebulorum caligine perpetuo tectam per octiduum integrum illesam obsidere cum magno animi tedio coactus fui, tandem vero dei benignitate lux mihi fausta oborta est hesterno primum die quo: cum tormentis impetere eandem potui, quorum violentia atque impetu vnico eo die necnon hodierna sub aurora tantum effeci ut ad deditionem castellanos militesque in ea existentes quorum ducenti numero fuerunt compulerim, quj mox circa meridiem vitæ rerumque earum quas ipsosmet defensionis sustentationisque gratia arce illi intulisse constaret auferendi veniam pacti arce exierunt, illiusque possessiones ac bona in eadem contenta regiæ maiestati eiusdemque nominis mihi libere cesserunt. Qua de re deo optimo maximo pro sua in me collata benignitate ac beneficentia gratias agens immortales constitui ad arcem Thata item et certas quasdam possessiones castraque Valentino Tereck pertinentia ac Danubio vicina paucos intra dies progredi bellique ibidem fortunam experiri, quo et regiæ maiestatis jurisdictionem imperiumque ampliare hÿemisque incommoditates cum fructu suæ maiestatis solatioque meo superare ac milites in exercitio continuo continere queam statui, donec vere adueniente maiori collecto exercitu viribusque auctis Budensibus, iustum bellum mouere obsidionique simul ac expugnationi aut si malint pugne conflictuine præesse possim, id quod dominationi vestræ spectabili et magnificæ per presentes significare volui, cui me plurimum ex animo fraterne offero. Datum ex castris ad Visegradum positis 25. mensis Nouembris 1540.

(Egykorú hivatalos nehezen olvasható másolat, mely a Fels. iródájában készült a bécsi cs. k. állományéltárban.)

IX.

1540. nov. 26.

Drágffy Gáspár és Báthory András menedéklevele Nádasdy szárnóra.

Nos Caspar Drágffy de Béltbek Zolnokiensis etc. ac Andreas de Báthor Zathmár etc. Comitatum Comites. Mýerth mý akarwnk zembe lenny az mý Wraykel es Barathýnkal, az Nagssagos Nadasdj Thamassal, Romaj kýral, Magýari kýral, chee kýral, tharnak mestherewel, es Thelegdj Mýklossal, Kendj Ferenczel, zolny es Bezellenj ez magýar orzagnak, ez ahoz tharthozonak, megh maradassarol es allapathýarol, az walamyth Wegezhetenk, a wagh nem vegezhetenk, de mý welenk Bathorssagal leheth az ew zembe lethelek, mýnd az ew hozzathartozokkal, egýethembe, es walahowa akarnak menný, de az mý Byrodalmonkba, Mýndenewth zabaddon mebetnek, es ha walaky ewketh Bantthanaýa, mýnden Bantthwth ellen, az mý thýzthessogenk zerenth, ewketh megh othalmazzwk, az fellýewl, megh yrthakra fogadonk az mý hythenkre, thýzthessogenkre, megh tharthanj. Ex Arce Echyed feria sexta post Catherine Anno domini 1540.

(Két pecsét helye).

(Eredetiye a m. k. kam. levéltárban public. fasc. 15 N°. 20.)

X.

1540. dec. 2-án.

Ferdinand Nádasdynak: sürgeti hogy mennél előbb küldjön jelentést

Thomae de Nadasd. Ferdinandus etc.

Magnifice fidelis dilecte, quod in hunc usque diem ne vñę quidem literę tuę ad nos allatę fuerint, significantes nobis aliquid de successu negotiorum quorum agendorum conficiendorum causa te vna cum alijs a nobis in Transsylvaniam emandatum esse non ignoras, hoc non possumus satis mirari et tanto magis sane, quanto plus nostra interesse vide-

batur, vt de rebus tam arduis tantique momenti in dies singulos admoneremur; quare cum causam tam diuturni silentij tui non satis diuinare possimus, non immerito illud aegre ferendum ducimus, mandantes tibi proinde serio vt primo quoque tempore quoquomodo sese habeant res istę, per te ceterosque oratores et commissarios nostros hactenus tractatę, ad longum et quam diffusissime perscribas, neque in reditum tuum reijcias, cum omnem moram ignorationemque in talibus negotijs in ceteris etiam actionibus nostris plurimum obesse posse tu ipse facile dijudicare queas, nostram in eo expressam omnimodamque executuram voluntatem, datum in ciuitate noua die 2. Decembris 1540.

(Fogalmazvány a bécsi államlevéltárban.)

XI.

1540. dec. 2-án.

Ferdinand a szebenieknek: inti hogy, hűségükben legyenek kitartók.

Ferdinandus etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Clementi et gratioso admodum animo vidimus et audiimus nuntium vestrum nobilem Nicolaum Literatum, vestramque pristinam fidem multis temporibus nobis antea cognitam et perspectam in nos scilicet, regnum istud, ac totam Rempublicam Christianam facile tum ex eiusdem nuntij relatione tum literis quoque vestris agnouimus. Ad ea autem tametsi vobis iam pridem per literas nostras respondendum putauimus, eumque illis prefatum nuntium vestrum remittere in animo habuerimus, tamen cum in dies tam de oratoribus nostris istuc ad vos emandatis, quam de expeditionis nostrę successu circa Budam certi aliquid expectaremus, inuiti quasi distulimus annexas literas ad vos mittere. Sed cum multorum rursus literę ex Transsylvanie regno ad nos pridem perlate vestram et quorundam aliorum summam fidem constantiam animorumque alacritatem ad nostri obedientiam, patrięque vestre salutem mirabiliter excitatam etiam atque etiam confirmarent,

magnam profecto ut debuimus ex ea re cepimus voluptatem, nostręque de vobis expectationis fructum. Quam ob rem nobis maiorem in modum elaborandum esse videmus, vt vobis re ipsa propediem ostendamus quantę nobis curę sit totius istius Regni salus, incolumitasque. Ad omnia enim, que libertatem, tranquillitatemque vestram ac comunem Regni istius quietem concernunt, ita nos paratos esse certo inuenietis, vt nullam neque operam neque laborem nec curam, nec sumptus, studiumue ullum praetermissuri simus, quo juxta rerum ac temporis necessitatem et omnem exigentiam fortunis et rationibus vestris paterne consulamus, non dubitantes, quin ita animati unanimiter sitis, ut nobis potius, tanquam Christiano regi, principique vestro legitimo vos patriamque vestram non tam regendam quam paterno fauore studioque tutandam et conseruandam prebebitis, quam ut committatis quo ab immanissimis totius Christiani nominis sanguinisque hostibus dilanianda obijciatur. Quod ut vos certo facturos esse confidimus, ita tam pijs officijs studiisque vestris non solum apud omnes homines immortalē gloriam vobis comparabitis, verum etiam apud deum optimum maximum perennis vite mercedem consequemini. Nos vero ita vobis ad omnem gratiam beneficentiamque demonstrandam deunctos reddetis, ut in conseruanda libertate, extollendaque authoritate, tutandaque salute vestra nedum liberalissimi principis sed veluti patris indulgentissimi curam vigilantiamque vobis polliceri debeatis, dummodo vobis quoque pro dignitate nostra ac nostrorum securitate apta respondeatur et caueatur, de quo mentem equidem nostram vobis per oratores nostros synceriter manifesteque declarare voluimus, idque vobis alijsque iam nunc in uniuersum constare iudicamus. Restat itaque uti vos sicuti ab initio constanter fideliterque nec non cum summa nominis vestri gloria per uniuersum fere orbem christianum diffusa Deo, nobis istique regno nostro, ac Reipublicae Christiane seruire omniaque officia praestare instituitis, ita propositum hoc sanctum continuare alacriterque prosequi non negligatis. Nos vicissim omnem nostram gratiam serius clementer vobis oblatam, erga vos quibuscumque viis rationibusque augere accumulareque non cessabimus, eorumque que ad

vestram defensionem attinent, curam quam possumus maximam gerere studebimus, parati utique ad istas partes haud contemnendam manum breui experire, imo nec personę nostrę proprię casu tantę necessitatis requirente parcere statuimus. De hoc vos vestrosque fratres Ciuitates omnes secuta in spe esse volentes gratiose in presentiarum admonendos putauimus. Porro quoniam accedere fortasse potest maleuolorum hominum vocibus sinistroque sermone, uti vobis aut alijs de eo diversa ratione factum esse dicatur, quod exercitum nostrum ab obsidione Budense auocauerimus, existimauius vobis consilij istiusmodi nostri rationes maxime in gerendo bello aperendas esse: etenim cum propter anni tempus tum etiam propter multas alias rationabiles causas animum nostrum iustissime inducentes non visum iuit nobis consultum ad oppugnationem sedis Regalis exercitum nostrum selectissimum quidem illum pro nunc condescendere permittere, ex quo in dubio positum indicabatur, num possit Ciuitas illa vel loci natura munitissima sine multorum militum interitu, Christianique sanguinis effusione ac loci ipsius feda destructione capi occuparique, presertim cum etiam hiemis incommoda intensaque frigora timenda fuerant. Quare satius censentes dum per tempus liceret, alias res oportunas ad contundendos rebellium conatus interim gerere, exercitus nostri bonam partem pro presidio in Pest apte munito collocanda curauimus, existimantes proculdubio stare, ut seditiosorum hominum peruicacia vel hoc modo vincatur dum videbunt omnem eorum virtutem et potestatem a Danubio ac locis omnibus, que citra Danubium sunt, ex manibus ipsorum quasi excussam esse. Generalem autem capitaneum nostrum, magnificum Leonardum à Vels cum reliquo exercitu id nunc undequaque iussu nostro agere et porro acturum esse pro certo credite, quo citius fortasse Buda ad captiuitatem et deditionem coactum iri sperandum sit, quam si sub manibus copiarum nostrarum obsidione cineta esset et in summa quiquid ad recuperandam totalem Regni istius nostri possessionem vel vi armisque contra rebelles ferendis vel animi nostri benignitate omni que gratia proposita hoc tempore agi potest, in eo sane pro virili nostra incumbendum nobis esse firmiter statuimus, con-

fidentes nimirum nos sub proximum ver adeo cum exercitu copiisque nostris paratos et instructos fore, vt facile tum facinorosum hominum malitiam perversitatemque possimus domare, tum Regni caput sedemque regiam ad deditionem vel spontaneam adducere. Que quidem ad quietem securitatemque animorum vestrorum paucis perstringere voluimus, ne vos ulla suspitione, aut timore aliqua a vestra laudabili constantia abduci paciamini, quin potius ita persuasum habeatis, nos cum effectu omnium vestrum defensionem pie et Christiane prospecturos. Quemadmodum hoc sane nihil antiquius habemus. Preterea et hoc vos latere nolumus Sacram Caesarem et Catholicam Majestatem fratrem et Dominum nostrum charissimum hortatu nostro ad festum trium Regum proxime futurum in ciuitate imperiali Ratisbona secundum Danubij decursum sita personaliter constitutum fore, comitiaque uniuersalia in consensu omnium principum Germanię ibidem celebraturum, quo in conuentu una cum cesarea maiestate pro afflictis istius regni nostri statu reparando subleuandoque diligenter laboraturi sumus, omnesque adeo partes interposituri, quo nedum nonnullorum istius regni contumeliosorum hominum acin publicam plane pernitiem natorum peruersissima peruatia retundatur sed et acerrima contra communem hostem defensio expeditioque necessaria tam Regnorum et dominiorum nostrorum collectis viribus, quam aliorum Christianorum principum ac potentatum auxilijs suscipiatur. Proinde tantum abest vt vos ullo modo derelinquere statuimus, vt omnes vires roburque copiarum nostrarum ad tuendas partes istas ac penitus vniendum salubri concordia dissipatum regnum illud inclinatis simus. Quae cum ita se habeant, tanto magis de animorum vestrorum fortitudine et constantia confidimus, quod pro retinenda gloria vestra proque eo amore pietateque, quam conseruandis uxoribus, liberis propinquisque ac toti denique patrie vestre, ac nobis denique et uniuerse Reipublice Christiane debetis, quaeuis pericula aduersitatesque subire tolerareque in commune scilicet bonum, vestramque salutem haud quaquam subterfugituri sitis, maxime cum nos ad vestram defensionem omnem opem, auxilium, suppetiasque imo et personam propriam una cum facultatibus

nostris conferre constanter decreuerimus. Datum in nostra Civitate Noua. Die secunda Mensis Decembris 1540.

Oldalt öbl: Cibiniensibus.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. titkos állami levéltárban.)

XII.

1540. dec. 2-án.

Ferdinand Balassa Imrénnek: írti, hogy hűségében legyen állhatatos.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et Magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Identis intelleximus tum ex literis tuis ad nos datis, tum ex ijs etiam, que ad generalem capitaneum nostrum perscripsisti, quam pio et christiano officio rebus nostris ad felicem optatumque finem deducendis istic intentus sis, quam quod omnia, quantum in te est, summa fide constantiaque pro beneficio quieteque patrie tue, institutique negotij nostri commodo et communi denique salute tranquillitateque agere nusquam cesses. Quare non possumus non vehementer tam addictum ac deuotum nobis animum tuum, tantamque industriam sedulitatemque probare mireficeque complecti. Hortantes te proinde singulari studio ut in tam laudabili proposito constanter perseuerare pergas, nos enim prope diem cum magna celeritate proprium hominem ad te mittere statuimus, a quo omnem mentem deliberationemque nostram clarius percipies, nihilque denique praetermittemus eorum omnium, que tam ad tui quam partium istarum nostrarum defensionem, tranquillandumque istius Regni nostri statum conducere videbuntur. Quod vobis omnibus firmissime persuasum esse volumus. Datum in Civitate Nova Die 2. Decembris 1540.

Elöl oldalt: Emerico Balassa.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. k. titkos állami levéltárban.)

XIII.

1540. dec. 3-án.

Ferdinand Gerendy ezimzetes erdélyi püspöknek: hozzá küldi a Balassa Imre számára írt levelet.

Ferdinandus etc.

Reuerendissime deuote fidelis dilecte. Literas hisce coniunctas, quas ad spectabilem et magnificum Emericum Balassa scripsimus, devotioni tuę impresentiarum transmittimus in hoc, ut sicuti cum ea locuti sumus, illas perferendas curare velit, nostram in eo expressam omnimodamque executura voluntatem. Datum in Nostra Civitate Nova Die 3 Decembris 1540.

Elöl oldalt: Electo Transsylvaniensi.

Hátul: Adamus Carolus.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. titkos állami levéltárban.)

XIV.

1540. dec. 21.

Örömmel értesült, hogy Mayláthtal kibékült; testvére kiszabadítása, Statilio püspök s mások ügyében.

Emerico Balassa

Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte; libenti animo audiuimus ea que nobis nuntius tuus ex verbis tuis exposuit, et quia simpliciter dixit certum esse, quod inter te et Stephanum Maylath concordia facta fuerit plurimum certe de eo letamur, teque etiam atque etiam hortamur et requirimus, vt concordiam illam (licet adhuc nesciamus quomodo imita fuerit) omnibus offitijs studijsque conseruandam cures, ita vt vos ambos pro seruitio rerum nostrarum, proque istius patrię

vestre salute communi consilio et opera nobis adesse et assistere velle sentiamus, id quod etiam dictum Stephanum Maylath per literas nostras clementer admonuimus.

De celebrata Saxonum dięta, in qua decretum esse significas, quod qui Budam habuerit et possederit, illum pro rege acceptare et tenere velint, existimamus equidem ipsos Saxones in ea opinione et certa spe esse, quod breui et Budam et alia coronę loca in potestatem nostram redigemus, vtpote qui in eo opere nunc toti intenti simus vt omnibus modis post occupatam a nobis Pesth Budenses ipsos vel ad ultroneam deditionem incitemus interim; vero etiam atque etiam per vos Saxones illi animandi sunt, vt ne censum Martinj ad iustantiam vel regine viduę vel fratris Georgij persoluant.

De gentibus et iugenijs mittendis debitam sane curam adhibebimus, vt quamprimum de fidelitate regnicolarum erga nos vnanimiter assecurati fuerimus, in his optatis vestris minime desimus, tametsi sollicitat nos quod a tanto tempore post conuentum inter vos factum nihil certi intellexerimus.

Ceterum quod ad liberationem fratris tui Melchioris Balassa attinet, contenti sumus tibi tam Nicolaj Thomorj et Sigismundj Draghij si non resipuerint, sique consentiente regno pro infidelibus declarati et proscripti fuerunt, quam aliorum similium bona inscribere, licet eius eliberationis alium etiam modum habemus, adeo vt speremus ipsum cuius certe liberandi vtpote tam diligentis et fidelis seruitoris non mediocrem curam actionemque suscepimus, vna vel alia via liberari posse, de quo plura a nuntio tuo verbis nostris intelliges.

De Joanne Statilio ex quo ipse vacillans jmo potius fidei et juramenti sui proprio sigillo firmati oblitus, non erubescit nostra negocia turbare, nosque admoniti simus eundem cogitare regnum istud intrare optamus a vobis omnibus singularem curam adhiberi, vt ab ingressu in Transsylvaniam penitus prohibeatur, et si absque strepitu et tumultuatione fieri possit et ipse intercipiatur, et castra sua e manibus officialium suorum eripiantur, vel cum ipsis aliquo pacto concordetur, prout antea ad te scripsimus.

De archidiaconatu Colos quem pro doctore Joanne pe-
tisti, nolumus te latere quod illum iamdudum filio Joannis
Castellanschj antiqui et benemeriti seruitoris nostri dedimus
et contulimus, nihilominus pro laboribus et fidelitate ipsius
erga nos ei archidiaconatum Zolnok dare promittimus,
Mathij vero secretario tuo, quam ita fidelem tibi seruitorem
esse intelligimus, aliam cum primum per occasionem licebit
gratiam facere, propensi sumus, atque ita ei prouidebimus,
vt cum tempore ex voluntate et consensu episcopi aliquod
benefitium non contemnendum assequatur.

Porro de ea pecuniarum summa, quam capitaneus noster
generalis se ad te missurum scripsit, si hac via vel castra
recuperari vel alioqui magnum aliquid commodum rebus no-
stris comparari queat, ordinem dabimus, vt quantumuis via-
rum insecurity nunc obstat, competens tamen summa ad vos
perueniat; iuterim assecurari poterunt personę illę per quos
nobis egregia aliqua seruitia tam in acquirendis arcibus quam
in alijs rebus nostris ad speratum finem deducendis prestari
posse videbitis.

De Wayuoda Moldauicę et Transalpinensi scito nos illis
sicuti consuluisti bonam relationem fecisse, restat nunc vt eos
in tali eorum proposito et propensa erga nos voluntate reti-
nere summopere laboretis, ita vt ne aliquem tumultum contra
Transsylvaniam facere presumant.

Nam intellecto plene negotio isto quomodo cum regni-
colis transactum et conclusum fuerit, statim ipsorum Wayuo-
darum Moldauiensis et Transalpinensis postulatis similiter
intendere et ad eos proprios nuntios nostros destinare volu-
mus. Et hæc quidem sunt quę impresentiarum tibi ad nunciata
tua respondenda duximus, datum in nostra Civitate Noua
Austrię die XXI. Decembris 1540.

(Fogalmazványa a bécsi es. k. államlevéltárban.)

XV.

1540. dec. 21.

*Ferdinánd Mayláth Istvánnak: Öröszolt fejezi ki, hogy Balassával
kibékült.*

Stephano Mayláth.
Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte, ex literis magnifici
Thome de Nádasd etc. proxime ad nos datis intelleximus, te
ad seruiendum tum rebus nostris, tum patrię isti tuę valde
expositam et propensam voluntatem gerere, atque tuas adeo
cogitationes actionesque omnes a boni viri officio minime ab-
horrere, vtpote qui ex animo cupias regnum istud incolume
saluumque permanere et propterea consilia tua eo destinare
caeperis, vt ne Turcarum sollicitatio laborantium scilicet
nobilissimas opulentissimasque istius regni partes in seruitu-
tem fraudulentis promissis illicere, apud regnicolarum ordi-
nes locum habeat; jd quum ita esse de te nobis persuademus
et subinde audiamus te deposita simultate inimicitijsque quas
cum spectabili et magnifico Emerico Balassa per hosce men-
ses gessisti, cum eodem in gratiam redijsse [concor]dasque,
idque nonnisi propter [publicum] bonum, tum ob hoc etiam,
vt [rebus] nostris in isto regno prouehen[dis] eo melius in-
seruire queas, non possumus eiuscemodi propositum animum-
que tuum non vehementer probare laudareque. Quandoqui-
dem vestra animorum coniunctione et consociatis studijs isti
regno, quod ipsum christiani nominis hostis in periculum
summumque adeo discrimen per terrorem minasque suas ad-
ducere nititur, ingentem opem auxiliumque afferri et prestari
posse plane confidimus, quocirca te clementer requirimus
et hortamur, vt in ea via progredi perseueres, istiusmodique
laudabiles actiones tuas ex omni parte ad salutem regni istius
nostri conuertas proque certo habeas, si ita feceris nosque
in regem et dominum tuum agnoueris, aliosque regni-
colas quantum in te erit, in eandem sententiam, sicuti
non dubitamus traxeris, quod gratiam, clementiam, benigni-

tatemque ita personę, rebus, commodis, honori, fortunisque tuis omnibus obuiam et expositam esse experieris, vt te ad maiestatis nostrę fidelitatem contulisse nunquam penitere queat, sed de ijs et alijs et presertim de auxilijs per nos mittendis mentem voluntatemque nostram vberius a prefato Thoma Nádasy, ad quem diffuse scripsimus percipies, quamobrem vt breuib; ageremus, te ad illius sermonem quem verbis nostris tecum habebit, reijcimus petentes vt illi plenam fidem adhibeas, teque ita geras, vt dilucidius subinde tua de nobis bene merendi desyderia appareant, nostram in ijs bene gratam execturus voluntatem. Datum in nostra Ciuitate Noua, die XXI. Decembris 1540.

(Eredeti igen nehezen olvasható fogalmazványból, melyben a zárjel közt levők ki vannak szakadva, s mely a bécsi államlevéltárban őriztetik.)

XVI.

1540. dec. 22.

Ferdinánd a moldvai vajilának: taltatja hogy kibetél visszabocsátá.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte. Clementi et pergrato animo audiuius nuntium tuum egregium Joannem Literatum in ijs, quę nobis verbis tuis exposuit, et ad ea partim scriptis partim oretenus respondimus, prout ab eo intelliges. Datum in Civitate Nova XXII. Decembris 1540.

Stephano Wayvodę Moldavię.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és k. titkos állam-levéltárban.)

XVII.

1540. dec. 22.

Ferdinánd válaszza a moldvai kibetel számára.

Responsum datum Joanni Literato nuncio domini Wayvodę Moldaviensis.

Sacra Majestas Regia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. semper augusta, dominus noster clementissimus grato gratiosoque animo audivit salutationem ipsius domini Wayvode et Boieronum consiliariorumque suorum terrę istius Moldaviensis.

Mandat et vult sua Majestas ipsum dominum Wayvodam suosque consiliarios gratiosa salutatione nomine suę Majestatis salutari omnemque clementem et benignam gratiam suam ipsis per te commendari.

Ubi Majestati suę dominus Vayvoda, Boiernes sui que consiliarij sincera fide obedientiam et fidelitatem denunciant et in gratiam suę Majestatis acceptari instar divorum Regum Hungarie predecessorum suę Majestatis supplicant, clementer gratiosoque animo accipit et agnoscit sua sacratissima Majestas, ipsumque dominum Wayvodam cum suis Boieronibus et tota terra Moldaviensi in suam gratiam benignam admittit et acceptat uti alij predecessores Reges Hungarię et clementer eos tueri ac defendere offert, terramque illam totam in pristinam libertatem et felicitatem vindicare omni studio regioque officio studebit et contendet dei cum auxilio. etc.

Castra Czyczo et Kikellewar in Partibus Regni Transsylvanis existentia, pro Killya et Neste Alba per Turcas occupatis data, ubi petit dominus Wayvoda restitui, Maiestas regia dominus noster clementissimus sicuti neminem fidelem suo jure privare intendit, ita pro tanta fidelitate ac obedientia suę maiestati per dominum Wayvodam suosque Boiernes prestitam in hoc gratiose et iuste respondet et clementer eius supplicationi satisfacere cogitat, sed constat domino Wayvodae et tibi illa castra esse in manibus servitorum quondam Regis Joannis et quum in Transsylvania recuperanda difficultas et mora aliqua intercesserit, illa quoque recuperari non potuerint, optat Majestas sua moram, quę ad recuperationem usque istorum intercedit equo animo tolleret et boni consulat Dominus Wayvoda et eius consiliarij, receptis enim his, per hominem suum Majestas sua sacratissima dominum Wayvodam suosque Boiernes conveniet et in his et omnibus gratiam suę Majestatis intelligent.

Quum autem nulli Waywodę terre Moldaviensis predecessores ipsius domini Waywodę damnum aut detrimentum ullum huic regno Hungarię aut eius partibus ad instigationem coactionemve ullam Turcarum intulerint et in obligatione qua turcarum imperatori sese obstrinxerunt aperte cautum et exceptum hoc Maiestas sua Sacratissima intelligat, hortatur et vult ut et ipse dominus Waywoda suique Boirones deinceps ipsi Regno Hungarię aut partibus ejus Transylvanis et alijs ad quantumvis instantem coactionem damnum detrimentumve ne inferant aut inferri paciantur. Sed ut ex officio suo, Sacre Corone et Maiestati sue debet, capitaneis waywodis suis Transilvanensibus per mutuam intelligentiam omnia in Regni huius et partium sibi subjectarum defensionem agat et faciat et ad idem omni consilio inducere ipsius vicinum Waywodam Transalpinensem curet et Maiestas sua vicissim omni eorum tuitioni gratiose incumbet, manu domino potente sibi auxiliante.

(Fogalmazvány a bécsi es. k. titkos állami levéltárban.)

XVIII.

1541. febr. 6.

Ferdinánd Nádasdynak tárnokmesterének: Huszt várát s a marmarosí sóókának jóvedelmét Mayláthnak utományosta.

Ferdinandus divina fauente clementia Romanorum Ungarię, Bohemię Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrię etc.

Magnifice fidelis dilecte. Quoniam nos castrum nostrum Huszt cum suis pertinentijs ac Cameras Salium Marimarusiensis contulimus in arrendam fideli nostro spectabili ac magnifico Stephano Maylat libero domino ac comiti perpetuo terrę Fuggaros ac partium regni nostri Transilvanię Waywodę et Sicculorum nostrorum comiti, ideo tibi commitimus ut prefatum castrum cum pertinentijs victualibus ingenijs in eodem existentibus similiter et Cameras Salium prescriptas eidem Stephano Maylath vel homini suo presentium

exhibituri et per eum ad id deputato dare et assignare de beas, absque mora aliud facere non presumas, presentes pro expeditione tua reseruando. Datum in Nova Civitate nostra Austrię sexta die Februarii Anno MDXLI.

Ferdinandus.

Magnifico Thomę Nádasdi magistro Tabernicorum nostrorum fideli dilecto.

Hátul: Cópia literarum regiarum ad dominum Thomam Nádasdj.

(Egykorú másolat a bécsi es. és kir. titkos állami levéltárban.)

XIX.

1541. febr. 9-én.

Nádasdy Tamás Fogaras föld-örökös urának kineveztetésén, leteszi a hátság esküjét Ferdinándnak.

Ego Thomas de Nádasd magister thavernicorum regie maiestatis ac liber dominus et comes perpetuus terrę Fogaras etc. Recognosco per presentes literas meas, quod cum serenissimus princeps et dominus dominus Ferdinandus Romanorum Hungarię Bohemię etc. rex dominus meus clementissimus habita ratione fidelium seruitiorum meorum, que maiestati suę exhibui, et vsque ad finem vite meę exhibiturus sum, dictę terrę Fogaras me clementer liberum dominum et comitem perpetuum prefcit, et creavit. Etsi maiestas sua fidelitatem meam iampridem experta est, nihilominus accepto a maiestate sua hunc honorem comitis perpetui, iuxta antiquam et laudabilem consuetudinem regni Hungarię, iuro per deum viuum et eius genitricem virginem Mariam, et per omnes sanctos, quod in illius maiestatis fidelitate et obedientia iuxta debitum huiusmodi gratię suę maiestatis, dum viuum perseuerabo: insuper promitto et obligo me sub fide mea, quod a spectabilibus et magnificis Stephano Maylad wayuoda Transilvaniensi, ac Joanne Zalaý de Kerechen comite Posoniense fratribus meis, qui a maiestate regia similiter liberj domini et comites perpetui terrę Fogaras creati sunt, jura-

mentum huiusmodi in forma præscripta, et literas superinde ab eisdem accipiam, ac suæ maiestati primo quoque tempore mittere curabo. In quorum testimonium præsentem literas meas manu mea propria signatas dedi. In Noua Ciuitate die Nono mensis februarij Anno domini 1541.

(Fogalmazvány a m. kir. kam. levéltárban. Publ. Fasc. XXVI. no. 23.)

XX.

1541. marc. 29-én.

Ferdinand Magyaroknak a moldvai s erdélyi ügyekről.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte. Perfertur pro certo ad nos Petrum Wayuodam Moldaviensem apud Turcarum Principem obtinuisse, quod ei pollicitus sit illum ad pristinum dominium Moldavię unde expulsus est, omnino restituere velle et ob hanc causam Alexandrum Wayuodam iam interfectum fuisse, Petrum vero non paruum armatorum manum iam nunc paratam et instructam habere, ut Moldaviam versus ad eam occupandam primo quoque tempore meueat. Cum itaque res ista reipublicę Christianę magnopere intersit, te clementer requirimus et hortamur, velis omni diligentia huius negotij certitudinem et num ita scilicet vel aliter aut quomodo se habeat inuestigare et quicquid sic intellexeris, nobis quamprimum significandum curare, quo rei veritate intellecta et nostra et reipublicę Christianę negotia eo melius, maiorique cum fructu a nobis agi, tractari, dirigique possint. Et sane nihil dubitamus te non solum id verum et hoc pro bono totius Christianitatis curaturum perquam diligenter, ut scilicet istic in Transsylvania omnia quę ad conseruationem Regni istius pertinent, recte constituentur et peragantur et nihil eorum una tecum omittant subditi et fideles isti, quę bonos Christianos pro fide et religione nostra Christiana pro regno conseruando et denique pro salute patrię facere debet atque conuenit. Nos quidem dies noctesque in hoc incumbimus, ut non solum fideles nostri hoc tem-

pore a Turcis in Pest obsessi ab eo periculo (id quod diuino auxilio mediante breui futurum omnino confidimus) liberentur, hostesque illi profligentur, atque propulsentur, sed etiam ut et vobis, quos nequaquam derelicturi sumus et toti regno, fidelibusque et subditis nostris necessaria et debita resistentia hostem succurrere et presto esse possimus. Quod te impresentiarum vel ideo clementer scire voluimus, ut et tu omnem curam atque diligentiam de rebus Transsylvaniae in optimo statu conseruandis adhibere necesses. Id quod Nos omni gratia et benignitate erga se recognoscere haud immemores futuri sumus. Datum Viennę die 29. Martij 1541.

Elöl oldalt: Magyaradt.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. titkos állami levéltárban.)

XXI.

1541. marc. 30-án.

Ferdinand Magyaroknak a moldvai ügyekről.

Spectabilis et magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Post discessum fidelium nostrorum egregiorum Wolfgangi Farkas de Harynna et Joannis Kemén intelleximus fama quidem non usquaquam constanti, Moldaviam occupasse Petrum Wayuodam pulso vel interfecto Alexandro. Iudicauimus hoc casu varie animos fidelium nostrorum affici potuisse, et si res ita se haberet, ut Moldavię Wayuodatu Petrus sit adeptus, dubij sumus an aliqua Nobis in ipso spes fidelitatis sit reponenda; ob has causas fidelitatem tuam admonendum duximus, ut dies et noctes Nos certiores faciat de negocio Moldavię et omni statu partium istarum regni Transsylvaniae exacte omnia omnium consilia et intentiones perscribendo; et certe plurimum miramur molestę ferimus, quod de re tanti momenti a tanto tempore nihil a te intelleximus, in quo te clementer hortamur et requirimus, velis in singulas hebdomadas singulos nuncios ad nos transmittendos ordinare, ex-

pensarum rationem tuarum habebimus et rebus maxime in necessarijs satisfaciendam curabimus; ubi autem nos pro regni hujus nostri negocijs a provincijs nostris abfuerimus, nostros fideles capitaneum generalem vel locumtenentem nuncijs tui convenient, qui ad nos primo quoque tempore literas vel si res ita postulabit, aptum nuncium transmittent et in quibus conveniunt a se ipsis relationem facient. Nostram curam et deliberationem de conservando regno isto a Martino Gherendi et præscriptis vestris nuncijs intellexisti, scias et tibi certo persuadeas nos omnia pro Transsylvania facturos et citra moram, hic enim ex gratia dei rem pro animi nostri sententia et desyderio casuram nihil dubitamus. De quo et hi et reliqui fratres tui nostri fideles certi esse debent; tu vero pro officio tuo, quo in statu res in istis partibus sitæ sint, quid tibi et reliquis fidelibus nostris potioribus videatur, exacta et perfecta consyderatione omnibus rationibus rei gerendæ ac consilio tuo expresse declarato significes, quid nobis deinceps faciendum sit. Hoc enim iterum admonitum esse volumus tibi et regno isti in nullo casa defuturos. Datum Viennæ 30. Martij.

(Fogalmazvány a bécsi cs. és k. állami titkos levéltárban.)

XXII.

1541. jun. 14-én.

Ferdinand Mayláthnak: az Erdélynek adandó segély ügyében.

Ferdinandus Diuina fauente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. Rex Infans Hispaniorum, Archidux Austriæ etc.

Spectabilis et magnifice fidelis syncere dilecte. Accepimus literas tuas, quibus nobis scribis, quo in statu res Transylvaniæ constitutæ sint, petisque ut exercitum et copias nostras istuc sine mora mittere velimus. Nos quidem quemadmodum tibi exploratum esse debet, iam dudum statutum habuimus Transylvaniæ succurrere et sane protinus fecissemus, nisi ne-

cessitates illæ tantæ in regno, ut scis proripuissent, necessarium enim ante omnia duximus, ut oppidum Pesth defendere-mus, conseruaremusque. Deinde etiam ut ciuitatem Budensem obsidione cingeremus, ad quod quidem opus conficiendum tanquam inprimis necessarium omnes vires nostras conuertere opere precium fuit, et cum obsidionem illam adhuc continuare necessum sit, ita ut etiam si Turcæ superueniant, illis necessariam resistentiam facere possimus, non videmus nunc modum aliquem mittendi illuc Exercitum, sed quamprimum negotium obsidionis Budensis in meliorem statum (quod breui futurum speramus) reducetur, gentes, pecunias et omnia alia necessaria quantotius mittemus, te clementer hortantes et requirentes, ut istam moram pacienter ferre velis; neque enim est, quod pro nunc, cum regina Isabella et frater Georgius obsidione cingantur et Turca omnes vires suas contra nos dirigat, Transsilvaniæ ab illis magnum negocium fieri posse timeas. Quare constanti sis animo et tantisper donec illa magnæ importantiæ regni negotia conficiamus, in ea, quæ pro conseruatione partium regni Transylvanarum necessaria videbis et pro tua, qua ibi polles autoritate facere poteris, omni studio, cura atque diligentia incumbas, tibi que omnino persuadeas, nos te reliquosque fideles nostros nequaquam derelicturos, atque adeo omni regia nostra munificentique gratia erga te liberosque tuos clementer admodum recognituros esse. Datum in Civitate nostra Vienna Die XIII Mensis Junii Ao Domini MDXLI. Regnorum nostrorum Romani XI aliorum XV.

Atól: Responsivæ ad Stephanum Mayláth.

Külesim: Spectabili et magnifico Stephano Mayláth liberi domino et Comiti perpetuo Terræ Fogaras, Wayuodæ nostro Transylvanensi ac Sicularum nostrorum comiti fideli syncere nobis dilecto.

(A bécsi cs. és k. titkos állami levéltárban.)

XXIII.

1541. julius hó.

Ferdinánd Mayláthnak: külsőre írti.

Stephano Maylath.

Spectabilis et Magnifice fidelis dilecte. Accepimus literas tuas, quas ad nos ex possessione Nagy-Selk 27. mensis Maij dudum præteriti dedisti, quibus nostram de te fiduciam et expectationem non modo confirmasti, verum etiam vehementer confirmasti, quippe qui nos tum de regni istius nostri statu certiores continue facere haud negligis, tum vero eorum omnium, quæ ad comoda nostra, salutemque eodem in regno conseruandam attinent, curam habere maximam videris. Est itaque nobis istiusmodi diligentia sedulitasque, quam procurandis rebus nostris istic adhibes, maiorem in modum grata, teque singulari studio requirimus et hortamur, vt quemadmodum facis, istorum populorum nostrorum animos quantum potes in fide officioque continere labores, illosque in spem certam indubitatumque erigas, nos nequaquam defuturos saluti ipsorum; scire enim te volumus a nobis non spernenda auxilia quam subito præstentur, a principibus et statibus Romani imperij obtenta esse, foreque breui ut de durabili auxilio subsidioque contra Turcas ferendo tractetur et statuatur. Accedit ad hoc cæsareæ maiestatis propensissima voluntas, quæ nos et regnum istud nostrum nullo modo deserere firmiter decrevit. Quamobrem istos regnicolas nostros bono animo esse iubeas verbis nostris, sicque cum illis agas, vt euentum negotij Budensis feliciter expectent, de quo non est, quod secus ominentur, quin Deo optimo maximo adiuuante sit bonus finis consequuturus. Et eo quidem terminato negotio statim copias quantas et necessitas ipsa et istius regni nostri salus defendenda exposcit, ad vos mittendos, nihilque non agere curabimus, quæ fidelissimorum ac fortissimorum subditorum nostrorum protectioni conueniant. Tu modo interim a cepto officio non desistas, sed diligentia inuigiles, vt ne istorum

animi mutantur erga nos, et quæcunque prouideri possent, ea vt omnibus modis provideas, abs te elementer petimus, ita sane vt si feceris, quemadmodum non dubitamus, de nobis tibi pro certissimo polliceri possis et debeas nos non solum fidelium seruitiorum tuorum perpetuo cum omni gratia memores futuros, verum etiam re ipsa effecturos, ut posteri quoque tui eorundem fructum premiaque sentiant.

Vidimus etiam exemplum literarum, quos Turca Transsylvanis scripsit. Quare quam potes maximam curam habeas, volumus, uti Wayuoda Petrus Moldanus et Transalpinensis contineantur, ne scilicet præcipitent damnum inferre in Transsylvania. Et quicquid sequetur, eadem diligentia qua cepisti, ad nos perscribito. Quod singulari gratia erga te recognoscemus. Datum Ratisbonæ.

*Más kéz, de egykoru: in Mense Julii 1541.**Az első lapon oldalt: Non expeditum.*

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. és kir. titkos állami levéltárban.)

TARTALOM.

I. 1540. oct. 14. Ferdinánd meglázó levele Erdélybe küldött követéi számára	21
II. 1540. oct. 14. Ferdinánd a moldvai vajdának: tudatja, hogy Nádasdyt a társait fontos megbízáttal küldé ki	22
III. 1540. oct. 14. Ferdinánd Nádasdynak s követtársainak: meglázta Harinaít, hogy a neki adott választ közöljevele	23
IV. 1540. oct. 14. Ferdinánd Nádasdynak: megbízta hogy számára lovakat vásároljon	24
V. 1540. oct. 31. Fels Leonárd Balassa Imrének: Mayláth árnuló tervéi, s a budai ostrom ügyében	25
VI. 1540. nov. 8. Ferdinánd Balassa Imrének: a Mayláth ellen emelt vádak, s a Statileonak irandó levél ügyében	28
VII. 1540. nov. 8. Ferdinánd az erdélyi követeknek a szebenieknek adott választ hozzájuk kül i	31
VIII. 1440. nov. 25. Fels Leonhard Balassa Imrének: Mayláth árnuló tervéi az erdélyi követek, Balassa Menyihért fogsága s Buda ostroma ügyében	32

IX.	1540. nov. 26. Drágffy Gáspár és Báthory András menedék levele Nádasdy számára	36
X.	1540. dec. 2. Ferdinánd Nádasdynak: sürgetői hogy mennél előbb küldjön jelentést	36
XI.	1540. dec. 2. Ferdinánd a szebenieknek: inti, hogy hűségükben legyenek kitértők	37
XII.	1540. dec. 2. Ferdinánd Balassa Imrének inti, hogy hűségben legyen állhatatos	41
XIII.	1540. dec. 3. Ferdinánd Gerendy czimzetes erdélyi püspöknek: hozzá küldi a Balassa Imre számára írt levelet	42
XIV.	1540. dec. 21. Örömmel értesült, hogy Majláthtal kibékült, testvére kiszabadítása, Statilio püspök s mások ügyében	42
XV.	1540. dec. 21. Ferdinánd Mayláth Istvánnak: örömet fejezi ki, hogy Balassával kibékült	45
XVj.	1540. dec. 22. Ferdinánd a moldvai vajdának: tudatja, hogy követét visszabocátá	46
XVII.	1540. dec. 22. Ferdinánd válasza a moldvai fővet számára	46
XVIII.	1541. febr. 6. Ferdinánd Nádasdynak tárnokmesterének: Huszt várát s a marmarosi sóaknák jövedelmét Mayláthnak adományozta	48
XIX.	1541. febr. 9. Nádasdy Tamás Fogaras föld örökös urává kineveztetvén, leteszi a hűség esküjét Ferdinándnak	49
XX.	1541. marc. 29. Ferdinánd Mayláthnak a moldvai s erdélyi ügyekről	50
XXI.	1541. marc. 30. Ferdinánd Mayláthnak a moldvai ügyekről	51
XXII.	1541. jun. 14. Ferdinánd Mayláthnak: az Erdélynek adandó segély ügyében	52
XXIII.	1541. julius hó. Ferdinánd Mayláthnak: hűségre inti	54

IDŐSB

B. WESSELÉNYI MIKLÓS.

ÉLET- ÉS KORRAJZ.

IRTA

SZILÁGYI FERENCZ.

NYUGALMAZOTT ISKOLAI TANÁCSOS, A MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA LEV. TAGJA.

(Olvastatott a Magyar Tud. Akadémia 1874. június 8-iki ülésén).

BUDAPEST, 1876.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

(Az Akadémia épületében).